

POŠTINA
V KRALJEVINI
JUGOSLAVIJI
PLAČANA
V GOTOVINI

ČAS

revija
leonove
družbe

letnik:

XXX

VII

1935-36

VSEBINA:

Dr. Janez Fabijan: Katoliška akcija in politika (str. 205) // Jože Dolenc: Jeranova
pisma Vrazu (str. 208) // Ocene (str. 220) // Zapiski (str. 236)

»Čas«, revija Leonove družbe v Ljubljani, izhaja vsak mesec razen v avgustu in septembru. Uredništvo si pridržuje pravico tuintam združiti dve številki.

Naročnina: 60 Din za Jugoslavijo, 70 Din za inozemstvo letno. Za dijake velja znižana cena 40 Din, ako se jih naroči vsaj pet na skupen naslov.

Uredništvo: Dr. Janez Fabijan, univ. prof., Ljubljana, Dunajska c. 17/III., dr. Ivan Ahčin, glavni urednik »Slovenca«, Ljubljana, Jugoslovanska tiskarna in dr. Stanko Gogala, prof. na drž. učiteljskiču v Ljubljani.

Uprava: Ljubljana, Miklošičeva cesta 5; tel. št. 3030.

Račun pri Poštni hranilnici, podružnici v Ljubljani, št. 10.433 (lastnica računa Leonova družba v Ljubljani).

Odgovornost pred oblastjo: Prof. dr. Fabijan za uredništvo, ravnatelj Karel Čeč za Jugoslovansko tiskarno.

Ponatisovanje razprav je dovoljeno samo s privolitvijo uredništva in z navedbo vira.

V oceno smo prejeli:

France Stele, **Umetnost zapadne Evrope.** Oris njenih virov in glavnih dob njenega razvoja. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 1935. (Zbirka Kosmos.)

Dr. Viktor Korošec in dr. Gregor Krek, **Zgodovina in sistem rimskega zasebnega prava.** Prvi zvezek, 1. snopič: Splošni nauki, viri, osebno in stvarno pravo. Spisal dr. Viktor Korošec. 1936. Založila Družba sv. Mohorja v Celju.

Dr. Andrej Gosar, **Za nov družabni red.** II. Cilji in pota. 3. snopič. Družba sv. Mohorja v Celju. 1936.

Sienkiewicz — R. Molè, **Križarji II.** Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 1935. (Ljudska knjižnica 59.)

Peleasa, **Friderik Ozanam.** Izdala in založila Vincencijeva konferenca Srca Jezusovega v Ljubljani. 1936.

M. Kukučin — V. Smolej, **Hiša v bregu.** Roman. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 1935. (Leposlovna knjižnica 22.)

Masonerija u Hrvatskoj. Treći dio. Moderna socijalna kronika. Zagreb. 1936.

Katoliška akcija in politika.

Dr. Janez Fabijan.

Vprašanje o razmerju Katoliške akcije do politike je vedno aktualno. Tudi pri nas se nekateri krogi precej ukvarjajo z njim. Zanima posebno tudi različne politike, ki njih osebna svetovno-nazorna naravnava ni prav prijazna ali pa je naravnost sovražna katolicizmu in katoliški cerkvi vobče. To zanimanje navadno izveni v obsodbo — quod erat demonstrandum — da je Katoliška akcija le organizacija »političnega katolicizma«. S tem sumničenjem upajo že vnaprej opravičiti nasilje, s katerim bi ob ugodni priliki zatrli tudi to ustanovo katoliške cerkve.

Priznati je treba, da tudi vsem katoličanom odnosi Katoliške akcije do politike niso popolnoma jasni. Zato tudi dokumenti cerkvene avtoritete, ki razpravljajo o Katoliški akciji, vedno znova opredeljujejo to razmerje. In izjave cerkvene avtoritete so namenjene najprej katoličanom, da se pri realizaciji Katoliške akcije ravna po njih. Saj bi bilo gotovo zmotno trditi, da Katoliške akcije politika sploh ne zanima, celo ona ne, ki jo Pij XI. imenuje splošno politiko, namreč ona, ki zadeva državo, splošno blaginjo državljanov. Katoliški Cerkvi ni vseeno, po kakšnih načelih se vladajo države. Tudi do strank ni popolnoma brezbrizna. A popolnoma resnično je, da Cerkev ne misli nikjer nadomestiti politične družbe ali prevzeti vodstvo političnih nalog. Še manj pa se hoče istovetiti v kakšnem kraju z neko politično strujo ali stranko. Prav isto velja za gibanje in organizacijo Katoliške akcije.

Že v prvi številki letošnjega »Časa« sem na podlagi avtoritativnih cerkvenih izjav postavil nekaj smernic o razmerju Katoliške akcije do politike. Mislim, da bo prav, če iz važnejših izjav in navodil cerkvene avtoritete navedem odstavke, ki govorijo o tem razmerju. Te izjave so večkrat obrambnega značaja proti različnim težočam, ki so jih politični činitelji delali Katoliški akciji, predvsem pa so navodila katoličanom, kadar so začeli snovati organizacijo Katoliške akcije.

Ob reviziji statuta italijanske Katoliške akcije l. 1922 je državni tajnik kardinal Gasparri poslal italijanskim škofom posebna navodila,

v katerih poudarja sledeče misli: Katoliška akcija je udeležba laikov pri poslanstvu Cerkve. Ona ne vodi v učenju, ni »azione direttrice nel ordine teorico, ma esecutrice nell' ordine pratico«. Ona ni naravnana v materialne in zemeljske cilje, ampak v duhovne in nebeške, ni politična, ampak verska in zato povsem odvisna od cerkvene avtoritete. Če pa radi nujne zveze mora kdaj stopiti tudi na gospodarsko in socialno poprišče in se dotakniti tudi političnih vprašanj, snovi, ki se obravnava v politiki, stori to le z ozirom na nadnaravno korist in moralno dobrobit poedincev in narodov.¹

Naloga Katoliške akcije je krščanska obnova družbe. Po svoji naravi mora ostati izven in nad vsemi strankarskimi spori (competizioni di partito).²

V nagovoru na katoliške mladeniče Rima ob priliki njihovega tečaja 19. okt. 1923 papež poveljuje namene mladinske Katoliške akcije: molitev, akcija, žrtev (preghiera, azione, sacrificio). Poudarja versko, moralno, intelektualno, kulturno in socialno izobrazbo in vzgojo. Nato pa razlaga, zakaj ni na sporedu njihovega tečaja tudi politike. A prav je tako. »Mi se ne pečamo s politiko (Noi non facciamo della politica).« Če pa bi se kdo čudil radi te omejitve, češ, saj smo tudi državljani, imamo tudi javne, politične pravice in dolžnosti, temu odgovarja: čisto gotovo. A prav zato hočemo d u h o v n e vzgoje in priprave.³

Članom italijanske katoliške akademske zveze je papež 8. sept. 1924 omenjal različne vznemirljive pojave proti Katoliški akciji. Sliši se očitek, da bi se sv. oče ne smel pečati s politiko, to naj prepusti njim (fašistom!). »Kadar se politika približa oltarju, tedaj vera, Cerkev in papež, ki jo predstavlja, nima samo pravice, ampak dolžnost dajati navodila, opombe in smernice; katoličani jih upravičeno želijo in so se jih dolžni držati.« Drugi pa tožijo, da papež premalo politike dovoli Katoliški akciji. »A ni se nam treba zadrževati pri tem predmetu, ker smo vedno govorili na isti način: Katoliška akcija ne more vršiti politike radi politike (politica per la politica), političnega boja, strankarske politike, prav zato ne, ker je katoliška.« Ali je torej treba izključiti politiko. Ne. Takrat naj se dela politika, ko je treba, tisti naj jo izvršujejo, ki so za to in primerno versko, kulturno, gospodarsko in socialno pripravljani. Čeprav zato Katoliška akcija sama ne izvršuje politike, pa hoče učiti katoličane, da bodo

¹ Pio XI, e l'Azionc catholica. Roma 1929, str. 332. Prim v istem delu navodila str. 337, 343. Str. 358: Katoliška akcija je socialna akcija, ker pospešuje najvišje dobrine družbe, vključno tudi politične, v kolikor se politika dotika morale in religije.

² Pismo kardinala Gasparrija neapeljskemu nadškofu 18. IX. 1925 (O. c. 363).

³ O. c. 84.

znali vršiti najboljšo politiko, ki jo odobravajo vsi dobri državljani in katoličani še posebno, saj njihova katoliška vera zahteva od njih, da so najboljši državljani. Kdor hoče vršiti dobro politiko, se mora najprej dobro pripraviti.⁴

Na mednarodnem kongresu katoliške mladine v Rimu, na katerem je bilo zastopanih 26 narodov, 20. sept. 1925, je Pij XI. navduševal za Katoliško akcijo in prešel tudi na njeno razmerje do politike. »In politika? Predobro vemo, da duhovi, tako vzgojeni in pripravljeni kakor ste vi, za vse te dejavnosti, za vsak plemenit impulz, ne morejo ostati brezbrizni za to vprašanje. A mi se nočemo s tem baviti, kolikor bi bilo potrebno.« Opozarja na predavanje voditelja belgijske mladinske Katoliške akcije, Hoyoisa, o njenem razmerju do politike.

»Treba pa se je končno varovati zmede, ki lahko nastane, kadar se zdi, da se mi, episkopat, kler, katoliški laikat udejujemo politično, dočim delamo le religiozno. Zakaj le versko je naše delovanje, le religijo branimo, kadar se vrši boj za svobodo Cerkve, za svetost družine in šole, za posvečevanje Gospodovih dni. V vseh teh in podobnih slučajih ne delamo politike, ampak se je politika dotaknila vere, oltarja. In tedaj je naša dolžnost braniti Boga in njegovo religijo, ki jo je nam zaupal, in je dolžnost episkopata in klera in vaša dolžnost, dragi katoliški mladeniči, kakršnekoli narodnosti ste, je dolžnost vas, ki ste ponosni, da ste sodelavci apostolov.«⁵

Članom italijanske katoliške zveze mož, ki so bili 30. okt. 1926 pri njem, je papež omenjal sumničenje, da imajo prikrite politične namene. A program katoliških mož je Katoliška akcija. Ona se dviga in razvija nad vsemi političnimi strankami (al di sopra e al di fuori di ogni partito politico). Ona noče vršiti politike kakšne stranke in ne biti sama politična stranka. A katoliški možje dobro razumejo, da to ne pomeni, da se ne smejo zanimati za politiko, kadarkoli ta znači celoto skupnih dobrin (il complesso dei beni communi) proti poedinim in partikularnim interesom. Skupne dobrine se tičejo države (la polis), naroda, družbe (la comunità) v polnem pomenu besede. — Katoliška akcija torej ne izvršuje strankarske politike, a vzgaja in pripravlja za delo dobre politike, velike politike, hoče glede politike vzgajati v e s t državljanov in jo oblikovati tudi v tem krščansko in katoliško. V tem smislu torej Katoliška akcija ne le ne ovira posameznikov, da dobro politiko delajo, ampak jim to nalaga kot določno dolžnost (dovere preciso), stori, da posegajo v politiko »con coscienza piu illuminata e piu profonda.«⁶

⁴ O. c. 93 sl.

⁵ O. c. 139.

⁶ O. c. 183.

Zelo natančno je Pij XI. govoril o tem predmetu zopet članom italijanske katoliške akademske zveze ob priliki njihovega občnega zbora 18. dec. 1927. Pohvalno razpravlja najprej o njihovem programu in delovanju, verski kulturi, duhovnih vajah, karitas, misijonstvu, moralni filozofiji, sociologiji. Če se akademiki posvetijo temu delu, gradijo s tem v sebi temelje »dobre, resnične, velike politike, politike, ki je naravnana na najvišje in skupno dobro, dobro države (della »polis«), kar je »suprema lex«. Tako bodo razumeli in izpolnili eno največjih krščanskih dolžnosti. Čim obsežnejše, važnejše je področje politike, ki se ozira na koristi celotne družbe, tem bolj je v tem pogledu obsežno področje »politične ljubezni« (carità politica), in le religija je višja od nje. Tako morajo katoličani in Cerkev umevati politiko. Cerkev in njeni zastopniki ne morejo biti politična stranka, ne delati politike neke stranke, ki po svoji naravi teži za partikularnimi interesi, in čeprav teži za skupno blaginjo, jo vedno motri skozi prizmo svojih posebnih pogledov.⁷

(Nadaljevanje bo sledilo.)

Jeranova pisma Vrazu.

Jože Dolenc.

Nekaj odlomkov iz Jeran-Vrazove korespondence sta objavila že pred leti dr. Prijatelj in dr. Ilešič.¹ V naslednjem objavljam vso korespondenco, kolikor je je ohranjene v zagrebški vseuč. knjižnici.

Jeranova pisma Vrazu so značilna za Jerana samega ter njegov odnos do Vraza in ilirizma. Obenem pa so važna tudi zato, ker nam odkrivajo marsikatero podrobnost iz tedanjega »kranjskega ilirizma«, posebno še iz delovanja »slavo-ilirskega društva« ljubljanskih bogoslovcev.

Z Vrazom se je seznanil Jeran spomladi l. 1841., ko se je Vraz mudil v Ljubljani. Prav v istem letu je bilo ustanovljeno tudi »slavo-ilirsko društvo« v ljubljanski bogoslovnici.² Vrazu je bilo vsekakor

⁷ O. c. 219.

¹ Dr. Ivan Prijatelj, Nekaj Vrazovih slovenskih dopisnikov. (Časopis za zgodovino in narodopisje. L. VII. Maribor 1910, str. 303—307.) Isti v Zborniku Matice Slovenske. L. IV., Ljubljana 1902, str. 188, odlomek iz 8. pisma. — Dr. Fr. Ilešič, Korespondence iz dobe našega preporoda. (Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. L. XIX., Ljubljana 1909.) Navaja na str. 97 in 100 odlomek iz 7. in 8. pisma.

² Ustanovitelj tega »slavo-ilirskega društva« — prve slovenske čitalnice — je bil Lovro Pintar. Ko pa je prišel l. 1842. v bogoslovje Jeran, je postal on glavni delavec v društvu. Bilo je to »slavo-ilirsko društvo« spočetka skrivno in ni vedelo zanj ne vodstvo semenišča in ne vsi bogoslovci, razen onih, ki so bili udje društva. Glavni namen društva je bil prav za prav čitalniški, obenem pa tudi

na tem, da se seznanj z voditelji in udi tega ilirskega društva ter naveže stike z njim. Jeran tedaj še ni bil bogoslovec, bil pa je kot navdušen in med sošolci najbolj znan Ilir v tesnih stikih s tedanjimi »kranjskimi Iliri«, tudi z onimi v bogoslovju.

Ilirskega duha se je navzel Jeran kot gimnazijec v Karlovcu,³ kjer je bilo prav tedaj živahno razvito ilirsko gibanje, kakor sploh po vseh večjih hrvaških krajih, posebno še tam, kjer so bile gimnazije in dijaštvo. — Jeseni l. 1839. je prišel v Ljubljano kot navdušen Ilir. Ob njem se zbirajo drugi njegovi sošolci in se navdušujejo za ilirizem. Zanimivo nam to opisuje Josip Apih⁴: »Jeran je bil ‚fiskus‘ ali starosta razredu, sedeč v prvi klopi. Nekoč je sedel na svojem prostoru resen in zatopljen v neko višnjevo knjižico: Brličevo ilirsko slovnico. Kosar [gimnazijalec 7. šole in sošolec Luki Jeranu' — pozneje ‚čestit mož med odličnimi narodnjaki‘] si jo izprosi od prijatelja ‚fiskusa‘ in v tem hipu je čutil, da je Slovenec. Zbralo se je potem malo društvo okoli Jerana in čitali so sleherni večer od 9—10 ure ilirske knjige, novine in pesniške proizvode. Z Jeranom in njegovim krogom je občevalo vedno več domačinov in duh, vladajoč v tem krogu, osvojil si je polagoma več veljave; v to društvo je prišel tudi dr. Janez Bleiweis...«

ta, da je širil ilirsko idejo. Prebirali so predvsem slovansko literaturo, o čemer pričajo tudi knjige iz te dobe. Imelo pa je društvo spočetka povsem ilirski značaj. Vsi zapisniki in računi so bili pisani prvi dve leti v ilirščini, od l. 1843. dalje, ko je bil zapisnikar in denarničar Andrej Zamejec, pa v slovenščini. Prvi knjižničar je bil Jakob Krašna, prvi med izposojevalci knjig pa je zapisan v zapisniku Luka Pintar, »starašina« društva, kot so ga imenovali; 7. januarja 1841. si je izposodil knjigo »Pesme i Pripovédke« L. Vukatinovića. Glavni delavci v društvu so bili poleg Pintarja kasneje zlasti Jeran, Stritar, Žakelj, Reš, Prevec, Rupnik, Potočnik, Krašna, Zamejec in drugi. Poleg bogoslovcev so bili udje društva tudi nekateri laiki, tako n. pr. dr. Janez Bleiweis, dr. Lovro Toman, Luka Svetec-Podgorski, grof Hiacinto Turn, Cvetič, Jabornik, Jarovšek, Ložar, Pirnat. Nekateri bivši bogoslovci, ki so delovali že v dušnem pastirstvu, so ostali še naprej udje »slavo-ilirskega društva« in bili z njim v stikih, in prav tako več drugih duhovnikov, med njimi Jožef Bevek, Luka Dolenc, Peter Hicinger, Matevž Ravnikar itd.

Čitalnica društva je dobro napredovala in kmalu dobila veliko knjig. Precej knjig so darovali društvu udje sami in tudi drugi. Vraz je daroval mnogo hrvaških knjig, profesor Metelko vsa v metelčici pisana dela in nekaj hrvaških, M. Cigalé je dal veliko čeških knjig, dr. Bleiweis vse, kar je sam spisal in več drugih, dalje M. Majar, Jožef in Janez Poklukar, Matevž Ravnikar je dal veliko hrvaških in čeških knjig, več knjig sta darovala tudi dva Zagrebčana Jakšič in Radišić, najlepšo in najdragocenejšo zbirko pa je poklonil društvu Jernej Levičnik. Skoro vse te knjige hrani še danes knjižnica Cirilskega društva ljubljanskih bogoslovcev.

³ V Karlovcu je študiral tedaj več Slovencev. Iz letnega poročila karlovške gimnazije za l. 1839. (poročilo se nahaja med Jeranovo zapuščino) je razvidno, da je bilo v tem letu od ca. 150 dijakov ena tretjina Slovencev.

⁴ Josip Apih, Slovenci in 1848. leto. Ljubljana, 1888. Str. 39.

Vendar Jerana in prav tako drugih udov »slavo-ilirskega društva« ilirizem ni mogel za dolgo osvojiti. Spoznali so dejanske potrebe slovenskega naroda, se obrnili od ilirizma in se lotili dela za narod. Leta 1843. so izšle »Novice« in ob njih rojstvu jim je kumoval tudi Jeran s svojim »slavo-ilirskim društvom«, iz katerega so izšli najvidnejši sodelavci prvih letnikov »Novic«, kasneje pa so šli večinoma z Jeranom k »Slovenskemu cerkvenemu časopisu«, oziroma »Zgodnji Danici«. Edino, kar je ostalo od ilirizma, je bila gajica, ki je kmalu prodrla tudi v »Novice«, a to največ po Jeranovi zaslugi, ki je tudi prvi pisal v »Novicah« v gajici in vplival močno na urednika Bleiweisa.

Nekatere glavne nagibe, zakaj je Jeran pretrgal z ilirizmom in Vrazom, pa nam najbolj pojasnjujeta sedmo in osmo pismo.

Ilirizem kot tak je bil pri »kranjskih Ilirih« le bolj sredstvo za poživitev narodne zavesti in pobud za narodno delo, ni pa mogel biti v nadomestilo slovenskim narodnostnim, kulturnim in še posebno jezikovnim in slovstvenim potrebam.

I.

3. Stud. [novembra] 843.¹

Blagorodni Gospodine!

O mojoj prisutnosti u Zagrebu Vam obečah, nêkoje kranjske narodne pêsme poslati; radi toga odmah kako u Ljubljano dodjoh, latih se ovoga posla, koj mi ipak tak žurno nie rukom izticao kao želiah. Evo Vam pošaljem nêkoje pêsme, koje sam do sada sakupio i to samo iz Gorenskoga, a ni od tuda vsa poglavita podnarečja sadržajuče. Zato ću kasnie još nêkoje z Gorenske, pa onda z Dolenske i notrajno kranjske strani poslati, kad jih sakupiti budem; samo ako od vsih dobio budem, koji su mi jih poslati obēčavali. Mediu drugim imam takaj na Krasih 3 sate od Tersta pri rēčkoj cesti priatelja i iskrenoga domorodca (:ime njegovo prepovēdao mi je kazati tkome:) koj će mi od onoga kraja uz drugih jezikoslovnih tamošnjih znamenitostih i nêkoje pučke pêsme poslati, koje ću Vam saobćiti. Ključ za kraško podnarečje razumēti, koga mi je već poslao, ću ovdē metnuti, nekoje pesme pa sabirku besēdih, koje se u drugih krajih ne govore, ću drugi put pisati.

Igračka (ovako on ovo svoje dēlce imenuje)
 Če po kraško šrajati (šprečjen) želiš,
 Tak vdaraj z glasum korenike (Buržetu)
 Ill (:šč:) zgovaraj kakor se učiš
 Od modrosti Metev(:l:)ka² prevelike.*

* Ako bi se možebit dopalo na koj goder način ove stihe u javnost odpraviti, tak molim da o v a j z a d n i r ē d a k izpustiti dozvolite.

Šprah obeli šaldo z ma in pej (a)
 U pej šrajaj koker ū visoko,
 Kader pride ē pej reci ēj;
 Z drugim glasnikam' ne hod' globoko.

G pred *i* ko *z*, in *h* ko *še*
Šiša zato rečemo mi družji;
K pred *i* in *ū* iz *u* ko *tje*;
In to prav dopade Kraški Muzi.

Verz u stopnjah mērjenja tud preč (b)
Kranjsko *belj*, in nar *belj*, in po laško
Stavi namest tega: *več*, *naj več*;
Več in največ bešter (iñün) to je kraško.

Starše in časti vredne z glagolam c)
Glavnim in namest imenam *vikāj*,
Z drugim naj te ne bo zato sram,
Jeh besedami brez straha *tikaj*.

Stav pred konec *ta* in *te* tērd s
V glagolskim dvo- in višebroju,
Ma velevniga ne rajtaj les,
Tak postavim: delasta u znoju.

Ma se tud še moraste učit'
Besedi, ki so samo tukej znane;
K'terih prej domá ni zadobit'
Prosimo na posod Benečane.

Pazke g. dopisnika.

a) Die Sprache heftig mit *ma* u. *pej*. Das Deutsche: Sprache (Sprah) ist hier nicht weiblich z. B. vsaka dežela ma svoj šprah obeliti unjer zabeliti (:začiniti:) šaldo heftig z. B. Ga je šaldo tepō.

b) Vergleichungsstufe, nach Wodnik.

c) So klagt in einem Liede eine unglücklich verheurathete Tochter der Mutter:

Vi ste mi
kriva bla
De sem jest
žalostna.

Ovaj vatreni domorodac i vatreni Ilir, rodjen z Kranjske, s kojim ja v pismenim dogovoru stojim, bi u svom trudu za narodnost polag svoje sposobnosti možebit još više radio, ako bi njegova marljivost javno priznata bila.

Što se od mene poslanih pesamah tiče, su vse, osim jedne, s pučkih ustah, da pako nisu vse za vaš posao, takaj znam, zato jih više na izabiranje pošljem.

Poluglasnik (:è, ì, Metelkotov b:) koj se kod nas tak često nalazi, i koj se inako s prostim i^{om} bilježi, izvolite saznamenati kako mislite da bi bolj prikladno bilo, moje to bilježenje sposobno nie, buduč da nadglasnik (') lastnu svarhu ima, što bi na taj način k' dvoumu zavesti znalo. Okonče [luknja] a³ pričastjah, premda kod nas više na *u* nego na *o* zatepivaju se i na primēr Čeah s *al*, *el*, *il* pisati običavaju, ipak radi sloge bolje bit će, da se ova končanja na *o* pišu, kako znam da je i vaša občna želja. — O naših stvarih drugoga nimam kazati osim da sve po malo naprēduje; čitalo se je pretečenoga mēseca oko 50 komadah knjigah z naše

proste knjižarnice, dobili smo takaj početkom školskog ljeta 2 nova sočlana, drugi pako takaj mnogi se ogleduju gdě bi kakvoga Maliga Ilira uhvatili za uvezbavati se u ilirskim jeziku, da bi potom mogli dr[luknja]⁴ knjige čitati i razuměti. Ilirski pravopis se od dana do dana bolj dopada i v' život ulazuje, nekoji bogosl. III. g. već sada slavenske predmete za dojduče lěto u istim pravopisu pisati počimlju.

G. Kastelic⁵ zahvaljuje se na pozdrav i Vas pozdravlja s nova. Bojim se, da sam premnogo pisavši Vašu ustarpljivost uredio, ali uvěren o Vašoj uljudnosti, ufam se da nečete zaměriti meni, koga nar veći radost u tom jest, da bi moĝo Vam na vsaki naćin vĝoditi, i ako se smie zvati

Vaše Blagorodnosti

U Ljubljani, 3. Studena [novembra] 1843.

vernim slugam
Svitoslav Jeran
bogosl. 2. ĝ.

Opombe k I. pismu: ¹ Datum je pripisan s svinćnikom.

² Gl. SBL 106 sl.

³ Najbrže okonćenja.

⁴ Druĝe ali druĝi.

⁵ Kastelic Miha je bil v osebnih in pismenih stikih z Vrazom. Gl. SBL 434.

II.

20. Siećnja [januarja] 844.¹

Blagorodni Gospodine!

Posle, kak već duĝo zaman čekah, da dobim někoje národne kranjske pěsme od prijateljah, koji mi je poslati obećavahu, vidim se prinudjena, Vam malu sabirku, koju sakupiti moĝoh, evo poslati. Žao mi je, ako Vam nemogu tako uĝoditi kano želim, ali za sada mi ne ostaje drugog nego Vas moliti, da mojoj dobroj volji ne zaměrite. U ostalom pako moram kazati, da se meni sabiranje a osobito pisanje naših narodnih pesamah veoma tegotan i mućan posao vidi, stranom što jezikoslovnim poslovim poveran nisam, stranom pako što je u Kranskoj, gdě malo ne vsako selo osobito podnarećje govori, težko razlućiti, što trěba da se pribroji narećju, štoli pućkim pokvarenju (korupcijami); osim toga dosadjiva i nesvaršenstvo pravopisa gledě někojih podnarećjah Kranjske za ovako pisati noći kao se izĝovarati obićava, osobito pako v obziru nekojih stranah Gorenske i notrajne Krajske, tako n. pr. v Poljanskom podnarećju (v kotaru Škofie Loke) neka se piše: dober, duober ili duaber; okol, okul ili okuol; letě, letie ili letia; hodili, hadili; hodil, hadil (mit dem Šatbvoŭal); ĝredó, ĝredua; pomoć, pamuoć; boumbe, bombe; noĝe, năĝe, nojĝje; rojkje, róke, rokje i. t. d. neće ipak onako izraćeno biti kano je ljudstvo izĝovara, i nie seĝurno da bi svaki tamo obitavajući u knjiĝah ovako izraćenih i tiskanih nje ćitajući svoje narećje nalazio. Rado bi ja, kao želite, okruĝje toga ili onoga podnarećja popisao, ali radi moje nesposobnosti i slaboga poznanja razlićitih podnarećjah k' tomu poslu pristupiti se ne usudim. Pesme pod pism. A su 3. Dvě zdravice dobio sam od někiĝa prijatelja, od Terzaškoga kotara, kojega sam već u prvom listu napomenuó, tretja pako jest Gorenska u doljenskom podnarećju, koje je radi ćudnog izĝovaranja i drugih osobitostih naj znatnie jednoga děla Gorenske i takaj od velike straně znotrajne Krajske i steĝe se tja preko Verhnike, Idrie i Vipave z veće ili manje razlikami. Druĝe pako pod Nr B sakupio je ĝ. Stritar² u dolnjoj Kranjskoj.

Evo tukaj pošaljemo sliku pokojnoga domorodca Čopa, i molimo, da bi obrazu neumarlōga muža, kojega nam smārt prerano otē, mesto v slavnoj čitaonici Zagrebačkoj medju drugimi za domovinu plamtivšimi i plamtečimi muževi podeliti dozvolili. — (Ljublj. domorodci.)

Vidi se, kako da nēko osobito prokletstvo tužnu Kranjsku neprestano tiska; sve muževe koji goder što za domovinu radē, nemila smert redama vgrabuje, i što jošte požalenja shodnie jest, u naj lepšoj dobi života. Nie dugo toga što je umro poznati Žemlja³, a v početku mēseca Sečnja pak smo zgubili Dr. Klančnika⁴ profesora bogoslovja, koi prem još mlad, si za domovinu velike zasluge pridobio jest.

Nezamērite nam, da se usudimo Vam još s jednom prošnjom nepri-liku dēlati: Rado bi si nēkoje knjige nakupili, koje su nam potrebite, zato molimo, ako htēli taj posao nase vzeti i nam po pošti je poslati blagoizvoliti. Želimo pako osobito sledeće:

1. Pēsmarica 2.⁵
2. Zagrebački Kalendar 1844, edan komadič.
3. Prošastnost ugarsko-horvatska I. od Vukotinića.⁶
4. List mesečni gospodarskoga društva 1843⁷, ako se već dobiti može.
5. Čudnovate diple.⁸

Ako se i šta drugoga novoga nalazi šta bi za nas zanimivo bilo, takaj molimo da bi nama poslati se potruditi htēli.

Poslali bi mi i novaca sada, ali stranom neznamo koliko će sve stati, stranom pako se muja ne plati malo po pošti pošiljati, zato ćemo, ako zadovoljni budete, prihodnom prilikom kad se više nabere, skupa poslati; nadamo bo se, ako se ne varamo, da će pismenstvo, koje kao se vidi, malo zastalo jest v kratkom dvostrukim korakom prospēšiti se. Gundulić⁹ bio je pod tiskom kada smo mi v Zagrebu bili nu još sada od njega ništ čuti nie.

Naše društvo ove godine opet bolje naprēduje nego prie; istina, mnogo nas nie, ali v maloj šaki sami su iskreni domorodci. U knjigarnica našoj ima do sada 206 komadah; naj novie delo što smo kupili, su Slowanske starožitnosti u nēm. jezik prevedene II.¹⁰ Citamo takaj Zoru Dalmatinsku¹¹ i Kwēty.¹²

U sladkoj nadi, da će uslišani biti čine svoj ponizni poklon svi članovi Ljubljansko-ilirskog društva; ja pako bivam svagda

Vaše Blagorodnosti

ponizni sluga
Jeran
bogoslovac.

U Ljubljani 20. Sečnja 844.

O p o m b e k II. pismu: ¹ Gornji datum je pripisan s svinčnikom.

² Štritar Janez je bil eden od Ilirov iz Jeranovega kroga. Gl. Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva III. zv. (1896), 100—101.

³ Žemlja Jožef, gl. Marn, Jezičnik XIX. l. (1881), 1 sl.

⁴ Dr. Klančnik Simon, gl. SBL 457—458.

⁵ Tu misli Jeran na zbirko patriotičnih pesmi, ki sta jo izdala Dragutin Rakovac in Ljudevit Vukotinić l. 1842. v Zagrebu: »Pēsmarica. Sbirka I.: Pēsme domorodne. — Ni jasno ali 2, ali 20.

⁶ Ljudevit Vukotinić, Prošastnost ugarsko-horvatska, Historičke novele. Dio pērvi (Štitonoša). Zagreb 1844., str. 166. — To je največja ilirska zgodovinska novela; snov ji je zajeta iz časa Ljudevita II. Drugi del te novele s podnaslovom Novi vojvoda je izšel istega leta tudi v Zagrebu. Gl. Dr. Sl. Ježić, Ilirska Antologija (Zagreb 1934), 262.

⁷ Pravilen naslov: »List mēsečni hrvatsko-slav. gospodarskoga društva«.

⁸ »Čudnovate diploe« Vladovita Zorca Siščanina je zbirka satiričnih pesmi, ki je izšla v Zagrebu v maju 1842. l. in je posvečena »svim sitarom i rešetarom na uspomenu«. Pesmi se delijo v »Srčike«, ki so sladke, in »Trpike«, ki so kisle in rezke. Prvi del tvorijo satire na politično in družabno življenje, drugi del pa se bavi z Vrazovo strujo »Kolom« in njegovimi »rešetarji«. Vl. Zorc je bil Vrazov nasprotnik in velik prijatelj Gajev. Gl. Dr. D. Bogdanović, Pregled književnosti hrvatske i srpske II./I. (Zagreb 1928), 187; Dr. B. Drechsler, Stanko Vraz (Zagreb 1909), 114, 115.

⁹ Jeran ima tu v mislih Ivana Mažuranića dopolnilno redakcijo Gundulićevega epa »Osman«, ki je izšla l. 1844. kot prvo delo »Maticе ilirske«.

¹⁰ Slawische Alterthümer von Paul Joseph Schafarik, zweiter Band, Deutsch von Mosig von Aehrenfeld. Leipzig 1844.

¹¹ »Žora Dalmatinska« je bil dalmatinski ilirski list, ki je začel izhajati l. 1844.

¹² »Kwěty«, češki literarni časopis, ki je poleg »Časopisa Českého Museum« imel precej vpliva tako v literarnem kot kritičnem oziru na hrvaške književnike, zlasti one okoli »Kola«.

III.

U Ljubljani 16. svibnja [maja] 44

Blagorodni Gospodine!

Kako Vaš predraži list primio bi, umah požurih se, da Vam knjige i kipove pribavim koje zahtěvate. Nu radi različitih uzroka Vam nisam moĝo odmah poslati. Pisali ste samo za jednu knjigu sa napjevi, nu budne je i druga od istoga spisatelja izašla; mislim da Vam neće neugodno biti, ako Vam i ovu pošaljem, tim bolje što stoji više od 10 xr.¹ Napjevi od ove knjige su pod tiskom; ako bi želili, moĝu Vam je takaj kasnie poslati. Slike kranjske noše koštaju a) 10 xr. G. Blaznik je ne prodava posamezno brez Karniolie, nu kad sam mu kazao, da ću je Vam poslati, se ipak nie suprotivio dati je, za Vam uĝoditi. Čuje se, da će Karniolie v kratkom nestati.

G. Dra Blaiwaisa sam od Vaše strani pozdravio, koji se lěpo zahvaljuje i Vas opet sārčno pozdravlja. G. Frajeru² sam Vaš list predao.

Evo tukaj pošaljem 1 f 10 xr. Vaših ostalih novac, i za sledeće knjige, koje molim da bi mi skoro poslati dozvolili, jer na Gundulića već teĝko čekamo.

Gundulić	1 komad
Zvekan ³	2 „
Trublja slov. ⁴	1 „

svega skupa 4 f 12

Sada je dakle sve platjeno izvan 2 kom Kola koje još nisam prodao. — Moĝebit bi mogli i Vi po konduktoru Jonu naj laglje nam knjige poslati.

Vaš

poniĝni sluga
L. Jeran

Opombe k III. pismu: ¹ Nejasno: ali 10 ali 20; xr (krajcarjev).

² Gl. opombo 3 k 5. pismu.

³ L. 1812. je izšla od anonimnega pisatelja v staroslavonskem pravopisu satirična pesem »Sličnorični natpis groba Zvekanovoga«; prav v teh letih pa so radi prebirali in prepisovali to satiro, ki je v l. 1844. dobila od anonimnega pisatelja novo obliko in je izšla v Zagrebu pod naslovom »Zvekan opet na svijetu. Sličnorječno ispisao i na svijetlo izdao Zvekanov stari prijani i pobratim Grabancijaš djak«. V tej satiri meri pesnik večkrat na Vraza. (To drugo izdajo »Zvekana« naroča Jeran.) Gl. Dr. B. Drechsler, Stanko Vraz 112 sl.

⁴ Menčetić Vladislav. Trublja slovinska. Prva izdaja je izšla l. 1665. v Jakinu, druga pa l. 1844. v Zagrebu. Gl. Ivan Kukuljević Sakcinski, Bibliografija Hrvatska (Zagreb 1860). Dio prvi, št. 1102.

IV.

v Ljubljani 20. Lipnja [junija] 844.

Blagorodni Gospodine!

Veoma mi je drago, da mi sada prilika ugodí, tri kupljene knjige i pet bakrorezah po g. Antunu Pohlevnu poslati moći. Nadjam se, da ste list dobili kojega sam Vam onomadne sa pèenzi za Gundulića, nêkoje druge knjige i za Vaš ostali dug po pošti poslao; molim dakle, da bi v prejšnim listu naznačene knjige skoro poslati izvolili. Ostala 2 komada K o l a¹ još nisam mogó predati, ali nadjam se, da ću barem jednogá v kratkom izplaćati. Vaš pozdrav na g. Dr. Blajvajsá mu je veoma radostan bio, tim više što ste mu njegove novice s toliku pohvalu nakitili, zato Vas opet sárdáčno pozdravlja. Još Vas molim, da bi ovoga čovêka, koi Vam list izručit će i koi još nikada v Zagrebu nie bio, radi kvartira i inih okolišćinah naputiti dozvolili. Čêlo društvo Vas radostno pozdravlja ufajući se, da će mu skoro sreća pogoditi. Vas v Ljubljani vidêti.

Vaš

radovoljni sluga
L. Jeran

O p o m b a k IV. pismu: ¹ »Kolo« je bil ilirski zbornik za literaturo, umetnost in narodno življenje. Pobudo in zamisel zanj je dal Vraz. Prva številka je izšla v maju l. 1842.

V.

U Ljubljani 5. Kolovoza [avgusta] 844.

Blagorodni Gospodine!

One knjige, što ste mi v Serpnju [juliju] poslali, sam s hvaležnostju primio, tim više što ne samo potrudiste se nam knjiga sakupiti i poslati, ne i tako poslati da nismo nikakovih poštnih troškah imali. Radosno je za nas, da v naj novim vremenu iz Vašeg kraja nas bolj pogusto domorodci pohodivaju, da barem nêkoliko toćnie o Zagrebaćkih pripetjenjah koješta saznamo. Takovi su bili n. pr. G. Pogledić¹; G. Seljan, kojega smo ovih dana u našoj sredini imati i vidêti čast imali. Nadjamo se, da i svetkovanje Cesarskoga pohoda neće bez daljnih gostah prolaziti. G. Frajer² će se u kratkom v dolnje kraje odpraviti i Hervate pohoditi, do kojih on poleg lastniga izpričevanja osobitu ljubav i naklonjenje goji. Kazao mi je onomadne, da se je sada preobratio ter krajnska imena u svojoj flori organićkim pravopisom pisati počeo, premda je pred dvema mesecima, kao sam Vam već kazao, malo nañnjenja do njega pokazao, ili bolje reći: premda mu se je još suprotivo.

G Caf³ je dugo zabadava kacao, da se mu Ljubljanska lic. knjižnica odtvori, nu sada je ipak sredstvenim putom izposlovano, da svakoga poštovanja dostojni G. Dr. Blajvajs knjige na svoje ime iz bibl. uzimlje ter ji njemu pošilja. Se zna, da ova stvar mora sub rosa ostati, jer ako bi Likavec⁴ i Kastelic⁵ saznali, bi sve bilo uništeno i nekoje osobe bi v zapletke došle. Imenovani g. Caf mnogo obeća; vreme će pokazati jeli i koliko je svomu poslu vêšt bio.

Vaš

ponizni sluga
Jeran.

O p o m b e k V. pismu: ¹ Stjepan Pogledić, župnik, pozneje opat, je dal obenom z grofom Draškovićem, sodnikom Josipom Štajdacherom, Vjekoslavom Babukićem pobudo za ustanovitev »Ilirske čitaonice« v Zagrebu 1836. Gl. Bogdanović, Pregled književnosti hrvatske i srpske II./I. 38, in Ježić, Ilirska antologija 127—128.

² Dragotin Seljan, prvi preporodni literarni zgodovinar in zemljepisec. NE IV. d. 73.

³ Freyer Henrik: Gl. SBL 189 in Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva III. zv. 100—101. — Da se je odločil »odpraviti se v dolnje kraje i Hervate pohoditi«, je to storil najbrže na pobudo Kopitarjevo, ki mu je svetoval, naj nabira botanične izraze tudi na Hrvaškem in Ogrskem. — Bil je poznan tudi osebno z Vrazom.

⁴ Caf Oroslav, gl. SBL 66—67.

⁵ Likawetz Jožef Kalasanc, gl. SBL 662—663.

⁶ Kastelic Miha, gl. opombo 5 k 1. pismu!

VI.

5/2 45.¹

Blagorodni Gospodine!

Za ukloniti nepotrebne stroške, Vam ovde samo imena od 6 prenumerantah iz Štajera pošaljem, koje su na ovdašnje uredništvo kmet. i rok. novicah poslane bile. Peneze pako 3 fr. sr. ću Vam v kakovih 10 ili 14 danih poslati, kada i za Vašega Kola III. jedan komad i za Gundulića (poslan sa drugim knjigami od g. Babukića²) novac sakupim.

Imena predbrojnjakah:

- Gosp. Drobnic Jožef, kaplan pri st. Jobi v Doli
- „ Sečnik Valentin, kaplan v Grižah
- „ Lerh Matija, kaplan v Galicii
- „ Orožen Ignac, kaplan v Celji
- „ Stojan Miha, fajmošter na Gomilskim
- „ Ulaga Jožef, kaplan v Žavci

skupa 6 komadah

Gosp. Dr. Bleiweis je z radostju Vaše delo v svojih Novicah naznanio,³ kad sam Vašu želju objavio. Pri toj priliki je takaj želju očitovao, da bi mu bilo veoma drago, ako bi Vi izraditi blagovolili, da bi se naše »Novice« v Danici ili Novinah napomenule, budući, da su još malo poznate u Horvatskoj. — Ove godine naše društvo vele dobro napreduje; pristupilo je k nam nekoliko sveštenikov, medju kojim sta takaj dva župana, naime i poznati pesnik Poženčan (Ravnika⁴) in nekakov Bohinc⁵ takaj slovenski literator. Poznati filolog g. Metelko je ovih danah 13 komadah knjigah našoj slavjanskoj knjižnici poklonio. Nadamo se ćemo odsada kadar biti vekšinom sve izilažeće važnije knjige pribaviti.

Vaš

věrnı sluga
Jeran

Opombe k VI. pismu: ¹ Datum je pripisan s svinčnikom.

² Gl. op. 2 k 7. pismu.

³ »Novice« so prinesle v zadnji številki v sredo, 25. grudna 1844, Vrazovo povabilo na naročilo njegove pesniške zbirke »Gusle i tambura«. K Vrazovemu povabilu je dodal Bleiweis še svoje: »Terdno se nadjamo, de naši rojaki ne bodo pripustili, de bi zaupljivost, ktero slavni gospod spisatelj v nas stavi, spodletela, posebno tisti, kterim so, že popred (v Zagrebu pri Dr. L. Gaju) na svitlo dane dela slovečiga pesnika znane, namreč: »Zbirka Krajnskih, Koroških, Štajarskih narodnih pesem« (1839); »Djulabie« (1840); »Glasi iz dubrave Žeravinske« (1841). S temi in drugim bistroumnimi in ličnimi, v hrvaških in družih slavenskih časopisih raznesenimi literarnimi spisi si je imenovani gosp. spisatelj slavno ime in mesto med prvimi slavjanskimi pesniki pridobil. — Vredništvo.«

⁴ Matej Ravnika Poženčan, gl. Marn, Jezičnik XVI, I. (1878) 1 sl.

⁵ Bohinc Andrej, gl. SBL 48.

VII.

Blagorodni Gospodine!

Ker sim Vam pred nékim dnevom poslal imena od 6 prenumerantov iz Štajera od g. Uлага¹ na uredništvo Kmet. in rok. novic poslane, Vam zdej pošljem za tistih 6 prenumerantov

1. — — — — — 3 f

2. za eden III. zvezik (ki sim ga prodal) Kola 45 xr.

skup 3 f 45 kr.

H tim priložim 2 fl., ktere prosim da bi jih g. Babukiću² odrajtati blagovlili za 1 kom. Gunduličeviga Osmana; na prodaj leži še 1 zvezik Antologije,³ ktero bom s priložnostjo nazaj poslal, ker vém de se ne bo prodala. Tedaj skup 5 f 45 xr.

V poslednih časih so se tudi Krajnci gledé na domorodnost nekaj bolj gibati začeli. Domači jezik so viši stanovi ljubiti in objemati začeli in to oba spola; Novice imajo veliko perjatlov in se ne le v mestu, ampak tudi na kmetii zlo beró, in od dne do dne nove deležnike dobivajo. Slišal sim, de je te dni baron Cojz⁴ gostje napravil bil in veliko gospode povabil, pri kterih so s a m o v našim prijetnim krajskim jeziku govorili. Posebno goreči so krajski poslušavci pravah na Dunaji, s kterimi smo ljubljanski domorodci vedno v pismenim pogovoru⁵; dva zmed njih sta na ondanašnjim slav. balu tudi »kolo« plesala, g. Kozler Peter⁶ sin nekiga slovečega kupca in posestnika, in g. Henrik Martinak⁷ sin prof. pesništva in govorništva v Ljubljani, poprejšni je odbornik za Slovence pri imenovanim plesu. Undan je bil neki štajerski kaplan Drobnič⁸ rokopis za ilirsko-němački slovník na tiskarja Blaznika poslal, s tim pogojem de naj bi mu zánj 50 eksemplarov dal; vender mu ga je Blaznik nazaj poslal, ker se je bal, de bi mu prodanje dobro od rók ne šlo. Mende so mu profesori (*Metelko*), kterim ga je bil dal pregledati, odsvetovali (?). Kaj bote sdaj počeli, ko so Vam toljko željeno ime Ilirie in Ilirov d — — — — — anabaptisti spet dali? s kakšnim veseljam to drugo kerstenje praznovali? Do nas že od zdavnaj nič glasu od zagrebškiga bitja in stanja nepride. G. Ravnikar (Poženčan) je mende tudi k Štajercam perstopil, ki Ilirsko-němački Slovar spisujejo in je dobil čerke O in R za izdelati. — Zavitka in kazala za Danico to leto nismo dobili, morebit še pride, ali kako? — Ne zamérite, da Vas prašam: zakaj ilirski spisatelji od vsih slav. strani besede in lastnosti v govorniškim sostavljenju in stručenju vkup dergnejo, nar lepši reči pa, ki se v družih jezikih, ker se še najdejo, toliko čislajo, popolnoma zanemarijo? kakor n. pr. Dvojno število. Mislím de ravno ta *dual* tudi v južnih krajih med ljudstvom saj po nekoliko še žíví, drugač ne vém zakaj bi se v *Malim Iliru* znajdu? — Ena *samo slavjanskim jezikam* dana lastnost je tudi genitiv pri *negatii* »ne«, kteriga se pa tudi Ilirski pisavci skerbno ogibljejo, akoravno jim nekterikrat (mende po nesreči) uide, iz česar se vidi, de jim ta lastnost še popolnoma ptuja ni. Obé reči imate podstavo v staroslavjanskim jeziku. Glagolita Cloz. p. 65. 66.

Ne zamerite

Vašemu

poštovatelju

22./2. 45.

(odtrgano mesto podpisa)

Opombe k VII. pismu: ¹ Uлага dr. Josip, gl. Glaser, Zgodovina slov. slovstva III. zv. (1896) 135.

² Babukić Vjekoslav, gl. NE I. d. 109, in opombo 1 k 5. pismu.

³ Na čigavo Antologijo misli tu Jeran, nisem mogel ugotoviti.

⁴ Gl. novoletno voščilo Jeranovo v imenu »Novic« za l. 1846. »Novice« 1846, str. 1.

⁵ Gl. Dr. Fr. Ilešič, Korespondence iz dobe našega preporoda. IMK L. XIX. (V Ljubljani 1909) na str. 99. Jeranovo pismo Globočniku (na Dunaj).

⁶ Kozler Peter, gl. SBL 543.

⁷ Martinak Henrik, gl. SBL V. zv. 62—63. Za oba gl. še Anton Globočnik pl. Sorodolski »K petdesetletnici slovenske narodne zavednosti«, IMK VIII. (1898) str. 1 sl.

⁸ Drobnič Josip, gl. SBL 145—146.

VIII.

Blagorodni Gospod!

Ne zamerite, de na Vaš list od 25. Rujna [septembra], z mnogimi poslovi zaderžan, tako dolgo ne odgovorim. Vaše novo délce »Gusle i tambure«¹ z drugimi knjigami, ki ste mi jih poslali bili, sim bil nekoliko kasneje prejel. Vaše Tambure se mi gledé ličnosti in sploh gledé esthetike popolnoma dopadejo, ali gledé zapopadka [ne zamerite de sim odkritoserčin do Vas) ne morem celo z vsim zadovolin biti. Tako krasni izdelki, kakor so Vaši, bi se mogli mladosti v roké dati, ker bi jo močno k narodnosti spodbudovali; ali Vaših izdelkov se jes ne prederznm ji v roke dati, ne zavolj Boga, ne zavolj bližnjiga: zavolj Boga nè, kjer je prepovedano koğa pohujšati, zavolj bližnjiga nè, kjer imam preveč rad naše ljube mlade Slovence, kakor de bi jih kaj taciga hotel učiti, kar je v Vaših: »O ponoci«, »Cělovi« in v nekterih drugih pěsmicah. Ali ja Vas s tom ne naměravam uvrěditi, što kažem kano i u sercu mislim. Istina je takaj iz druge strane, da su samo někoje pesme ovoga načina; mnogo pak zmedju njih je čistih i sramežljivih, koje bi se slobodno svakomu u ruke dale, da nisu s nečistimi směsene. — Življenje je od dans do jutri; učeraj smo bili dečki, dans se že v pōsternost nagibamo: treba je tedej misliti na blažejši reči, kakor na *poželjivost*, zakaj ona je bėga in nezvesta, verh teğa nar nesramniši zapejljivka na svetu; gadna božica, ki s sladkimi ustmi poljublja *mlade lica*, ali kadar se začenjajo nagerbati, se šele vidi, de je komolc dolge zobě imela; pa to: sunt tantum principia... Ni tedej dobro ti furji žertev preskerbljevati in v gerlo metati. Ali dosto tiğa; vse v perjateljstvu! Jez le to želim, de bi bilo več ilirskih bukev, ktere bi se smele naši mladosti v roke dati, ktera od dne do dne večji veselje do Iliršine kaže, kakoršne so n. pr. Čudoredna zabava², Ugodne pripovesti³, Čivičeve basne⁴ in nekoliko družih, ktere ne smodijo nježnih serc z nečimurno ljubeznijo, ktera se brez teğa przgodaj ug[luknja]di.⁵ — Naše družtvo ove godine opet urnim korakom naprěduje, knjigah imamo več preko 300 kom., novih čitaocah je kakovih 7 pristupilo od mēseca Rujna. Od moğa putovanja v školskih praznicih Vam nemogu ništ kazati, jer nisam nigdie bio nego doma. — O novom profesoru ilirske literature se dugo ništ ne čuje. (Baš sada čitam, da će g. Babukiću⁶ dopasti. Zivio!)⁷ Novice od dana do dana više naročnikah dobivaju, nadamo se da čedu do dojdūče godine opet za više stotinah narasti; Dr. Blajvajs umě čitaocim ugoditi. Čuje se, da će Dr. Prešern svoje pesme doskoro na svitlo dati; škoda da ovaj izverstni pěsnik svoga talenta na bolje ne upotrebljuje. Sad jedna sjajna satira⁸ kruži po varoši, koje k sreči svaki ne razumě. Naš opšte štovani domorodac g. Pintar⁹, kojega valjda poznate, je već dugo bolestan i će verjetno biti žertva suhe nemoči ili jetike. — Od poslatih knjigah sam razprodao: 2 kom. »Pohleda« a 24 xr., i jedan kom. »Dječepisa« 20 xr., skupa 1 f 8 xr., koje novce Vam

evo pošaljem. Mislim, da Vam će drago biti, da su »Gusle i tambure« zaostale, jer čete jih ondē bolje prodati. — Čehom nije baš drago, da se je »Oro«¹⁰ njihovim narečju odtegnuo, ali meni se vidi da je slovački ali slovenski jezik mnogo bolj originalni nego po nemačkom kopitu raspeti česki. Z o r a tandem sapere coepit. Vredno bi bilo, da v Ljubljano dojdete, da bi barem Kopitarovu knjižnicu vidili; ja mislim da jednake nima nieran Slavjan na svētu. Mnogo ima duplikatah, tripl... etc. koji čedu se ob svom vremenom razprodati. Z Bogom

L. Jeran

V Ljubljani 13. Sečnja [januarja] 1846.

P. S. 1 f 8 xr čete dobiti od gosp. Babukića.

Opombe k VIII. pismu: Pismo ima takoj ob robu dostavek; Knigoh ne mogu sada poslati, jer bi bilo treba na poštiti premnogo platiti; zati me dozvolite prilikom obavēstiti, ka ču Vam jih poslati.

¹ Gusle i tambura. Različite pēsni. Knjiga pārva. Zlatni Prag. U nar. tiskarni Jar. Pospišila 1845 (str. 187).

² Zorec Juraj, Čudnovata zabava u pet pripovēdkih za nevinu mladež. U Zagrebu tiskom Dr. Ljud. Gaja. 1843.

³ Russi Antun, Ugodne Pripovisti. U Zagrebu kod Gaja 1838.

⁴ Čivić Rohrski Ignjat, Basne i kratke pripoviesti (s kamenorezi). U Karlovcu kod Iv. N. Prettnera 1844.

⁵ ugnezdi.

⁶ S 3. jan. 1845 je bila osnovana na akademiji stolica »za ilirski jezik i književnost«. Prvi profesor ilirskēga jezika na akademiji je bil imenovan Vjekoslav Babukić. Gl. Jezić, Ilirska Antologija 72—73.

⁷ Drugi stavek v oklepaju pisan nad prvim.

⁸ Nebeška procesija.

⁹ Pintar Lovro, ustanovitelj »slavo-ilirskēga društva«.

¹⁰ »Oral tatranski« je bila poučna in leposlovna priloga časopisa »Slovenskije narodnje novini«. List je pričel izhajati l. 1845. v Bratislavi. Gl. Novice 1845, 184 (»Oglas noviga slovjanskiga časopisa«. — Jeran).

IX.

Blagorodni Gospodine!

Predatelj Vaših kod mene ostalih knjigah g. Luk. Svetic¹ sveršen slušatelj krasnoslovja, odličan učenic,² izverstan slov. pēsnik, i što mnogo valja: verli domorodac, koji je radi priučēnja horvatskoga a najviše ilirskoga narečja sa svojim drugom g. Hiti-tom, takaj vatrenim domoljubom v Hrvatsku došao, če Vam veoma hvaležan biti, ako bi hotēli tu uljudnost skazati, ter mu na pomoć biti, da se nekoliko ogleda u Zagrebu. Tim načinom če takaj njegov duh novom hranom domoljubnosti napojen biti. Novac za knjige koje sam prodao, ste već dobili po gosp. Babukiću. Moleći još jedanput da ovima gospodinama rečenu uljudnost skazati dozvolite, bivam Vaš

sluga

4/8. 46. U Ljubljani.

S.³ Jeran

Opombe k IX. pismu: ¹ Svetec Luka Podgorski, gl. Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva III. (1896) 77—78.

² Nejasno: učenic, ali učenec.

³ S(vitoslav) ali L(uka).

Pri prepisovanju sem se držal dosledno Jeranovega teksta. Napake, ki jih je popravil sam, sem izpustil; nisem pa popravil onih, ki so tudi v pismu nepravljene. V slučajih, kjer je nejasno pisano, sem se odločil za bolj vidno črko, oz. besedo. — Nekaj podrobnosti, ki so ostale še nejasne, bodo pojasnila pisma nekaterih Jeranovih dopisnikov, ki jih bom priobčil v doglednem času.

Ocene.

Catehismus. In der Windischen Sprach | sambt einer kürzen Außlegung in gefang weiß. Item die Titanai vnd ein predig vom rechten Glauben | gestelt | durch Philopatridum Illiricum.

Ann kratku Poduzhene skaterim vjaki zhlouit more vnebu pryti.

(Na poslednji strani:) **Gedruckt inn** Sybenburgen durch den Jernei Skuryaniz. Akademiska založba v Ljubljani 1935.

Po fotografskih posnetkih prirejena faksimilirana izdaja Trubarjevega Katehisma iz l. 1551., ki nam jo je tu oskrbela Akademiska založba, bo zelo dobrodošel pripomoček za preučevanje jezika in pismenstva naših starih protestantov. Izdaja nam je tem bolj potrebna, čim težje je knjiga sama dostopna, saj se je ohranil le en sam izvod in še ta se hrani v inozemstvu. Takih edinih knjig je iz dobe protestantske in katoliške verske obnove v 16. in 17. stoletju še več; zato bi bilo želeti, da bi ta izdaja ne ostala edina te vrste, ampak da bi bila prva v vrsti novih izdaj iz našega starega pismenstva. Akademski studij starega slovenskega jezika in slovstva je brez takih izdaj skoraj nemogoč, saj so celo redke slovenske knjige te dobe, ki so v domačih knjižnicah, dijakom za navadni študij le težko dostopne, ker je pač dijakov mnogo, knjig pa le premalo.

Za nove izdaje takih edinih knjig so faksimilirane ali tudi z anastatičnim tiskom izvršene izdaje dosti primernejše od navadnega tiska, ker so danes razmeroma poceni, ker podajajo veliko bolj celotni dojem stare knjige in ker so varne pred navadnim tiskarskim škratkom, ki bi prepisovavcem in stavcem zaradi nenavadnega in k temu še nedoslednega črkopisa in pravopisa gotovo grdo nagajal. Saj nam priča o tem že štiribesedni citat »Jernei Skuryanic iz Lybenburgen« na edini stavljeni strani ob koncu naše knjige, ki obsega kar tri (oz. štiri) zgrešene črke (prav: Jernei Skuryaniz inn Sybenburgen; prim. zgoraj!). Zato smo slovenisti te izdaje zelo veseli in Akademski založbi za trud in strošek od srca hvaležni, ljubitelji knjig pa bodo uživali ob pogledu na opremo knjige, na papir, ki je staremu ročnemu papirju iz cunj močno podoben, na rjavo barvo črk, ki dobro posnema dojem oksidirane tiskarskega barvila v starih knjigah, in tudi na starinsko vezavo v rjavo teletino z rjavo obrezo vred.

Zato pa je človeku kar hudo, ko pri natančnejšem pregledovanju knjige spozna, da osebe, ki so oskrbovale in nadzorovale kliširanje, delu tiskarsko glede paleotipografije in strokovno glede poznavanja jezika niso bile docela kos. Tisk v edinem ohranjenem izvodu se je s časom in z rabo mestoma precej razmazal in pomazal in treba je bilo madeže in nejasnosti z retušo odstraniti; to delo pa zahteva seveda dobrega poznavanja starih tiskov in v njih rabljenih različnih črkovnih likov in njih variacij (matice so delali tedaj tiskarji sami in jih rezali z roko), za našo knjigo pa še posebej nam že nekoliko nenavadnih gotskih oblik latinskih črk.¹ Tega varnega poznavanja pa v knjigi marsi-

¹ Trubar jih je že l. 1555. na pobudo humanista P. P. Vergerija zamenjal z antikvo, ki so jo bili pred kratkim priredili humanisti v glavnem po staroveški spomeniški pisavi (velike črke) in po karolinški pisavi 8/9. stoletja (male črke). Raba gotskih črk ni znak posebne odvisnosti od Nemcev, kakor bi utegnil kdo

kje pogrešamo, prav tako kakor dovoljnega jezikoslovnega znanja, in to posebno v nemškem besedilu. Črke so se dostikrat tako nejasno retuširale, da se podobne črke ne razpoznajo dovolj določno, posebno f in f , r in t , e in c , b in d , i v zvezi z n ali u in m , ker je pika na i časih zabrisana, časih pa madež nad črko m puščen, s je pogosto zamazan in podobne stvari.

Naj navedem nekaj zgledov — primerjati morem besedilo žal samo z že objavljenimi fotografskimi snimki in s prepisi, ki sem jih dobil pred leti z Dunaja (a žal niso povsem zanesljivi): **Naslovna stran:** (v. 10.) črka r v besedi *ſtate rim* je v snimku pri Grudnu (Zgodovina slovenskega naroda, 627) dobro vidna, v naši knjigi pa je desni rogljiček zbrisan, tako da je črka bolj podobna starinskemu t -ju. — **List A it** (tisk. hiba nam. $\text{ii} = 2$), t. j. **str. 3:** (v. 4.) **dic** ali **dit** brez pike na i (prav = du); (v. 6) **jur** (nam. *jur*, dr. Lokar v Trubarjevem ZMS (X), 9, bere jü); (v. 8.) **Griechiſch Wieta** (nam. *Witta*, grški *beta*); prim. str. 144 tiskarski popravek: *Am plat ii. Witta liſ Wieta*; (v. 10.) ic? jt? jr? (prav: ir); (v. 18.) icbft (nam. *icbft*). — **List A iii** (str. 5, prim. snimek pri Grudnu (n. d., str. 629!) (v. 16.) za besedo buquice stoji klicaj! nam. vejice, (v. 20.) iv? iw? (nam. *iſ*). — **List A iii b** (str. 6.): (v. 16.) duquizah? (?) nam. *buquizah* — **List A iiiii** (str. 7.): (v. 1.) rar? tat? tar? (prav: *tar*); (v. 3.) tejhue? reſhue? (nam. *tejhue = te žive*); (v. 7.) fic? fit? fir? (prav: *fir*). — **List A iiiii b** (str. 8.): (v. 2.) gouutill (*gouurill*); (v. 6.) car (*tar*). — **List A v** (str. 9.): (v. 3.) tum? ium? (nam. *cum*). — **List A v b** (str. 10.): (v. 3.—4.) vuacu? vuatu? (prav: *vuain*, t. j. *vani*); (v. 16.) rebru! (nam. *reuru*); (v. 17.) za *napellni!* (nam. $\text{}$) in še drugod. — **Str. 166:** (v. 18.) obpuſtit (nam. *obpuſtit*) — **Str. 175:** (v. 14.) rudi? (prav: *tudi*) — **Str. 176:** (v. 2.) ſo? (nam. *ſe*). — **Str. 177:** (v. 5.) iani (*iam*, tisk. napaka?); (v. 10.) De (nam. *De*). — **Str. 198:** (5/6) dobrutoliui (*dobrut-liui*); (v. 16/17) imtom (nam. *imrom*); (20) fic (*fir*); (15) iant (nam. *iam*). — **Str. 199. je zelo pomankljiva:** (v. 1.) ſtidriſtonih (nam. *ſtidriſtonih*); (v. 2.) oh (nam. *oli*); (v. 3.) zheſ (nam. *zheſ*); (v. 4.) lu iga (nam. *lubiga*); (v. 5.) ua?higa (nam. *uaſhiga*); (v. 6.) ka?imu (nam. *kanimu*); (v. 6/7.) uarſhe (nam. *uaſhe*); (v. 9.) ſl?hti (nam. *ſlahiti*); (v. 17.) obarti (nam. *obarr*); (v. 19.) rejtroplena (nam. *rejtroplena*); (20) tudi (nam. *tudi*); (22) ciga (nam. *tiga*). Tudi na drugih straneh je mnogo podobnega. Še na naslovni strani (v. 11.) ne veſ, ali naj bereſ zhlouit ali zhlouit , ker med deloma črke ni zveze ne spodaj ne zgoraj.

Večinoma pa so te hibe bolj lepotne hibe, ne da bi onemogočile preučevanje Trubarjevega jezika; saj besede same in njih oblike ponajvečkrat niso dvoumne; pač pa je ponekod branje prav težko. Za znanstveno citiranje pa faksimilirana oblika tu in tam ne bo mogla nadomestiti originala.² Škoda! Vsak uk nekaj stane. Upajmo, da bo prihodnja izdaja boljša.

Dr. Ivan Grafenauer.

France Stele: **Monumenta Artis Slovenicae. I. Srednjeveško stensko slikarstvo.** Akademsko založba, Ljubljana. 1935. 4°. 60 str. teksta, 104 table.

Delo, ki smo ga pred letom dni (Čas XXIX, str. 138) na kratko naznanili, leži s svojim prvim zvezkom pred nami. Založba in pisatelj sta v glavnem držala obljubo, ki sta jo dala naročnikom ob začetku in to glede termina, kakor tudi glede obsega. Zunanje razmere so povzročile pri terminu malenkostno zakasnitv, pri obsegu pa se je število snopičev zvišalo od prvotno napovedanih 12 na 13, ker je bila tekom izhajanja odkrita nova

misliti, ker so te črke kakor gotski slog v upodablajoči umetnosti bile do 16. stoletja domače vsem zapadnoevropskim narodom tako za narodni jezik kakor za latinščino. Danes jih imenujemo pač nemške črke, ker jih Nemci še danes rabijo poleg antike, a do 19. stoletja so rabili »ſvabah« tudi še Poljaki in Čehi.

² Pogosto je povsem negotovo, ali gre za tiskovno napako v izvorniku ali za slabo reprodukcijo v izdaji; n. pr. **str. 70**, (v. 17.) uaſhih grehou (nam. *uaſhih*); **str. 71**, (v. 17.) ſeſuouo (nam. *ſeſuouo*); (v. 20.) iſuabiti (nam. *iſuabiti*), t. j. izbaviti i. dr.

pomembna spomeniška skupina fresk v Crngrobu, ki ji je avtor v spoznanju z založnikom posvetil poseben snopič. Vsebinsko se izdaja, kakor leži pred nami, ne loči od napovedi v propektih, ki so bili izdani v pred izidom.

Kakor je razvidno iz vsebine knjige, obsega ta zvezek naše srednjeveško slikarstvo in sicer 1. stensko slikarstvo, 2. slikane oltarje (zdaj snopič 12) in 3. iluminirane rokopise (snopič 13). Na podnaslovu 1. zvezka Monumentov se označuje kot vsebina samo »stensko« slikarstvo, kar je očitno premalo. Veliko in obsežno tvarino, ki je prišla na svetlo večidel po delavnosti Steleta kot spomeniškega konservatorja, je avtor razdelil na 13 poglavij, izmed katerih je vsakemu posvečen poseben snopič. Ta poglavja so: 1. Splošni pregled razvoja srednjeveškega stenskega slikarstva v Sloveniji. — 2. Slikani kranjski prezbiterij. — 3. Johannes concivis in Laybaco. — 4. Johannes Aquila de Rakespurga. — 5. Ladja cerkve v Turnišču. — 6. Poslednja sodba. — 7. Trpljenje Kristusovo. — 8. Sveti Trije Kralji. — 9. Marijino življenje. — 10. Svetniške legende. — 11. Crngrob. — 12. Oltarne slike. — 13. Miniaturno slikarstvo. — Opazke, Seznam slik, Seznam krajev, Ikonografsko kazalo, Seznam umetnikov in Kazalo zaključujejo tekstni del publikacije, kateremu sledijo 104 table na umetniškem papirju s 173 reprodukcijami, ki že same zase predstavljajo lepo mero dela.

Iz navedene vsebine tekstne polovice Monumentov se dado razbrati sledeče ugotovitve metodično-sistematičnega značaja. Razvojno ali čisto umetnostnozgodovinsko gledanje je dobilo 1. snopič, v katerem se obravnava položaj našega srednjeveškega stenskega slikarstva z ozirom na tedanjo evropsko produkcijo, na drugi strani pa tudi razvoj forme ali stila samega. — Snopič 2, ki obravnava slikarski dekor kranjskih prezbiterijev, pripada raziskavam norm ali tipov, iz katerih je razvidno, katera pravila ali red je odločeval pri umetniški okrasitvi posameznih delov hiše božje. — Snopiča 3 in 4 obravnavata dvoje nam bolj ali manj dostopnih umetnikov tedanjega časa, namreč Janeza Ljubljanskega in Janeza iz Radgone. Po tem svojem značaju sta ta dva snopiča del umetniške zgodovine v razvoju slikarstva, če je dovoljen tuji izraz, kos t. zv. »Kunstlergeschichte«. — Snopič 5 obravnava ladjo cerkve v Turnišču, ki zavzema po izvajanjih avtorja posebno mesto. — S snopičem 6 (Poslednja sodba) se pričenevajo v ožjem smislu besede ikonografska poglavja, ki jih je skupno 5; obravnavajo vsebino stenskega slikarstva z vidika religioznih tēm. — Snopič 11 obravnava novo odkriti crngrobski cikel in ima zopet izjemno stališče. — Snopič 12 obravnava oltarne slike, ki so večidel razvojno mlajšega datuma in deloma že zvezane s konkretnimi umetniškimi imeni ali delavnicami. To poglavje tvori oddelek zase, t. j. tabelsko podobo, je pa v zvezi tudi z umetniško zgodovino. Radi dejstva, da se v umetnostni zgodovini za te vrste spomenike porablja stalno izraz 'tabla, ker vključuje svoj problem, namreč slikanje na tablo, bi se bilo tudi v slovenski literaturi bolje držati mednarodnega značenja in ne izraza »oltarna podoba«. — Snopič 13 je posvečen iluminiranim rokopisom in je kot tak del iz poglavja o srednjeveški umetni obrti.

Umetnostnega zgodovinarja bo zanimalo pred vsem prvo poglavje, kjer se obravnava splošni stilni razvoj v izdaji objavljenih spomenikov. Iz njegovega besedila razvidimo, da loči Stele v našem srednjeveškem slikarstvu sledeče skupine, ki so istovetne z razvojnimi stopnjami:

1. Zgodnjegotski risarsko plastični slog od konca XII. stol.; zastopajo ga pri nas odlomki fresk v minoritski cerkvi v Ptujju iz o. 1260—1270.

2. Zgodnjegotski risarski slog do srede XIV. stol.; spomeniki: Vrzdenc A, Crngrob (severna stena ladje, A), Jezersko A itd.

3. Gotski idealistični plastični slog, v glavnem XIV. stol.; spomeniki: Johannes Aquila v Veleméru, Martjancih, Turnišče (apsida) itd.

4. Skupina zapadnoslovenskih slikarj pod furlanskimi vplivi; spomeniki: Vrzdenc B itd.

5. T. zv. »mehki slog«, od 1. pol. XV. stol., značilen zanj je stil gub in idealizem pojmovanja; spomeniki: Žirovnica (prezbiterij), Crngrob (severna stena ladje, B), delo Janeza Ljubljanskega na Visokem itd.

6. Realistično-plastični slog pod nizozemsko-nemškimi vplivi od srede XV. stol. dalje; spomeniki: Slovenj Gradec (pasijon Andreja iz Ottinga), Mače (zunanjščina), Sv. Urh na Križni gori pri Stari Loki (prezbiterij) itd.

7. Renesančni slog, konec XV. in od zač. XVI. stol.; spomeniki: Sv. Primož nad Kamnikom in drugi.

V predidóčem navedeni spomeniki, ki označujejo reprezentante posameznih stilnorazvojnih stopenj, predstavljajo morda komaj slabo desetino tega, kar je pri nas ohranjenega. Če to pomislimo, bomo brez dvoma prišli do prepričanja, da je znanost tu že v srečnem položaju, ko je mogoče narisati dovolj izčrpno in polno sliko razvoja umetnostnega upodabljanja, tako sliko, ki bi bila v drugem pomenu besede resnična zgodovina. Kolika škoda zategadelj, da vlada že med tekstom, ki je posvečen tej raziskavi, pa med onimi, ki imajo za predmet tematično ali motivično stran upodobitev, veliko nesorazmerje, obstoječe v tem, da je ves stilnorazvojni kapitel dobil slabi dve strani. To nesorazmerje dopušča sklep, da Steletu v pričujoči izdaji sploh ni šlo v prvi vrsti za stilne in umetnostnozgodovinske probleme, temveč, če anticipiramo nekaj, kar bomo kasneje še omenili, nekako za zgodovino tematike, ilustrirano s spomeniki upodabljaljoče umetnosti.

Že v svojem prvem naznanilu je poročevalec izrazil pričakovanje, da bodo Monumenta prinesla v izredno težko preglednost Steletovih, po neštevilnih revijah raztresenih razprav neko kolikor toliko definitivno rešitev, ki bo jasno začrtala situacijo vede, probleme in vidike ter — kar je vsakdo lahko iz naslova pričakoval, tudi v ilustracijskem gradivu prinesla rešitev s kolikor mogoče velikim številom tehnično popolnih reprodukcij. Ob tem zvezku Monumentov je treba reči, da se to ni zgodilo, najbrž iz razloga, ker za tekstni del avtor ni še smatral, da bi bilo v sedanjem trenutku stanje vede táko, da bi dopuščalo sintezo, o kateri govorimo. Glede reproduksijskega materiala so morali odločevati najbrž drugi razlogi, v veliko škodo Monumentov samih. Dejstvo je, da tekst 1. poglavja samo reasumira oz. korigira v lapidaričnih stavkih, ki so tako značilni za Steletove umetnostnozgodovinske sinteze, zaključke starejših avtorjevih razprav in da nosi ta snopič nekaj značaj aksiomatičnih ugotovitev. Bralcu, zlasti kritičnemu bralcu, dopušča le malo svobode in prostora in je tudi sicer radi izredno stisnjenege besedila težko čtivo. Dobršen del težav, ki vladajo pri čitanju 1. dela, gre seveda tudi na račun tehnične uredbe tega poglavja. Že s stališča tiskarske prakse mi ostane nerazumljivo, zakaj sta se avtor in založnik odločila za navajanje opomb v uklenjenem garmond tisku, ko vendar ta publikacija nima namena biti v prvi vrsti pregled literature, temveč zbornik spomenikov. Citati med

tekstom bi se morali nanašati logično samo na reprodukcije, ki ga ilustrirajo, dočim bi morali navedki virov stati ali drugače, ali pa drugje natisnjeni. Kljub izhajanju po snopičih bi se bilo dalo doseči, da bi stale opombe na oni strani, na katero spadajo in ne na koncu; med viri pa naj bi se omenjala zgolj zares važna literatura. Nadalje je gotovo posledica predstave, ki jo je zbujala sočasnost v izhajanju tekstnega in ilustracijskega dela, da v prvih poglavjih sploh ni nobenega citata slik, v sledečih pa silno malo. Ker je ravno pri takih spomenikih, ki zastopajo več stilnih faz, važno, kje se slike nahajajo, in ker je vse to treba ob zamudnem preobračanju listov še bolj zamudno iskati med legendami slik, mi lahko verujeta i avtor i založnik, da je bil rezultat mojega študija prvega dela ta, da se mi je na mizi nabrala skladovnica starejših razprav in knjig, v katerih je Stele spomenike obdelal. In pisati oceno o teh razpravah, če v Monumentih ne stoji nič kakor goli zaključki ali njih revizije, se mi je zadelo močno brezpredmetno in neupravičeno.

S temi opombami nočem nič reči o objektivni knjižni vrednosti publikacije, ker sem te opombe zabeležil zgolj radi predstave, ki jo ima človek o publikacijah kot so »Monumenta — Spomeniki«. Ob zaključku 1. zvezka bi se bili omenjeni tehnični nedostatki dali odpraviti deloma z indeksom, ki bi bralcu navajal v zapovrstnem redu številke strani, na katerih se posamezne ilustracije omenjajo. Kazalo slik oziroma kazalo krajev bi tudi lahko vsebovalo tak indeks za slike. Vse to pa bi bilo prišlo samo od sebe, če bi bila ideja »Spomenikov« v izdaji res prišla do izraza. Spomeniki v tem smislu bi predstavljali periodično izhajajočo publikacijo naših srednjeveških slikarskih spomenikov v materialnem, kronološkem ali stilnorazvojnem redu. Z nekaterimi snopiči (ladja v Turnišču, Janez Ljubljanski, Janez iz Radgone, table itd.) je Stele te principe že tudi v tej izdaji deloma realiziral. Nekoliko potrpljenja bi bila taka serija seveda že zahtevala i od založnika i od naročnika, toda za plačilo bi bila tudi vrednost izdaje neprecenljiva in nenadkriljiva. Kako organsko bi se v taki vrsti dal spraviti snopič o ladji v Turnišču, ki je danes vsaj za moj okus tuje telo v svoji okolici. Gotovo isto bi bilo s crngrobskim ciklom. Že sama na sebi ni bila srečna misel, vrniti v prvotni okvir tako materialno pridobitev kot je Crngrob; kajti če bi se današnja »Monumenta« postavila na stališče, ki ji ga diktira iracionalnost spomenikov, ali bi bila zdaj sploh že s 1. zvezkom zaključena? V ilustracijskem delu Monumentov bi bilo neprecenljive vrednosti, če bi se posamezne spomeniške grupe, recimo Vrzdenc, Slovenj Gradec, Crngrob itd., s svojimi stilno istočasnimi deli reproducirale skupaj in kolikor mogoče obilno. Taka izdaja bi — še enkrat povedano — zahtevala mnogo potrpljenja, ampak to bi bila potem res Monumenta in fundamentalno delo.

Zavoljo vseh teh razlogov odlaga umetnostni zgodovinar to knjigo z nekakim razočaranjem iz rok, odnosno prepričan, da je izdaja nehote postala samo etapa na potu h končnim »Monumentom«. Škoda je to. Ob reprodukcijah, ki so vse boljše nego one po matičnih razpravah, vidi človek, kakšnega pomena je za znanost dobra ilustracija. Škoda je to posebej zategadelj, ker človek marsikaj vidi drugače, kot je doslej gledal, mnogokje jasneje, mnogokje pa tudi nejasneje; jasne slike odpirajo nove probleme. Mnogokje se avtorjevo mnenje ne strinja s tem, kar človek razbira iz podob. Dvomiti bi si usodil nad tem, da to gradivo ne bi moglo nositi neke druge stilnosistematične konstrukcije. In potem tematično in morfo-

logično. V vsem se mi zdi Stele tudi preveč redkobeseden in daje premalo prostora modernejšemu problemu in pogledu.

Nesorazmerje, ki sem ga zgoraj omenil, in način, kako je Stele prvemu poglavju priredil, ne pa vanj uredil, inkorporiral ostale kapitule, zlasti pa ikonografska raziskavanja, dalje prezbiterijski kanon in dvoje umetniških poglavij, nam seveda izbijajo vse naše dosedanje argumente iz rok kot brezpredmetne in neosnovane. Zlasti ikonografska poglavja so po našem mnenju oni pasus v celi knjigi, ki zaradi njih tudi beseda »Monumenta« ne izgubi popolnoma svojega smisla. Nadaljujoč svoja raziskavanja in razprave o ikonografiji in tematiki srednjeveške umetnosti, objavljena v zadnjih letih, je Stele v pričujoči publikaciji ravno temu predmetu posvetil največji in najbolj očetovsko skrbno izdani del svojega teksta. Ta del zasluži s polno pravico ime »spomeniki naše cerkvene slikarske umetnosti v srednjem veku z vidika svetih snovi«. Nič ni preveč rečeno, da so ta poglavja v malem to, kar je za Francoze Emile Mâle. Oni tehnični nedostatki, ki so močni v prvem poglavju, tu, dasi niso odpravljene, vendarle ne tvorijo take ovire in bralec kmalu najde pristop do obravnavane snovi, to je do spoznanja duhovnih in miselnih podlag srednjeveške umetnosti. Med silami, ki so ji oblikovale obraz, ni le naštetih navodil, katere je prejela od Cerkve, svoje edine in glavne pospeševalke, temveč tudi tedanje pojmovanje oz. mesto posamezne umetniške osebnosti v procesu ustvarjanja, ki je bilo dokaj različno od današnjega. V Monumentih objavljena tvarina sicer po veliki večini ni več čisti srednji vek, ko so bila ta dejstva posebno jasna, temveč bolj ali manj prehodna doba; toda ker so v njih še dani mogočni odsevi visokega srednjega veka, nam tudi glede omenjenih stvari ob Steletovem vodstvu nudijo mnogo vpogledov, čeprav je tekst tako tu, še bolj pa pri risanju nastajanja renesančnih elementov v njej spričo dramatičnosti nastanka prav gotovo premalo radodaren. Zdi se, da si je Stele te stvari prihranil za drugo priliko.

Ker se je v večini 1. zvezka držal predmetno ali snovnosistematičnega vidika, bi spadalo vanj še marsikaj, kar je najbrž zaradi stiske prostora izostalo. Tako bi zanimala tehnična stran, kjer izčrpnost ne bi škodovala. Ornamentalni in čisto dekorni motivi se bodo verjetno obravnavali v arhitekturnem delu. Žanrska in sploh realistična upodobitev se je posebno s crngrobskimi odkritji tako obogatila, da bi zaslužila več nego ji je v knjigi na raznih krajih posvečenega. Zanimale bi predvsem vse signature, ki so količkaj važne za umetniško in umetnostno analizo in spoznanje. To samo na hitro omenimo in s pristavkom, da smatramo mnogo izmed tega za brezpredmetno, če je izdaja res v glavnem zasledovala objavo cerkveno-umetnostno zanimivih spomenikov in poleg tega samo nekaj vpogledov v drugo gradivo (oba mojstra, oltarje, rokopise itd.), kar je za našo sodbo na podlagi 1. zvezka skoro na dlani. Pri mnogočem bi se princip navezanosti ilustracijskega snopiča na tekstni snopič s tem uničil, toda kot je bilo že zgoraj poudarjeno, se nam ta princip zdi sploh ovira za delo.

Ne glede na vse naše pomisleke, ki so prvič subjektivni in drugič v glavnem teoretično-sistematičnega značaja, je izdaja kot taka knjižno dragoceno delo, na katero lahko gledamo s ponosom. Bogastvo, ki ga v opisnem delu nudi, bo razvidno zlasti iz poročil v strokovnih revijah. Svojo življenjsko nalogo pa bo izdaja izpolnila ne v zadnji vrsti z ugotovitvami

in materialom, ki ga v vzorni obliki nudi zgodovinarju cerkvene umetnosti in posredno vsakomur, ki mu je tudi problem sodobne cerkvene in religiozne umetnosti pri srcu. V teh razgovorih se bo morala pričujoča Staletova knjiga upoštevati še dolgo in to ne samo pri nas. R. Ložar.

Slovenski biografski leksikon. Urejuje Fr. Ks. Lukman. 6. zv. Mrkun—Peterlin. Zal. Zadrúžna gospodarska banka v Ljubljani 1935.

Ne pretiravamo, če rečemo, da se je kot težko pričakovan gost na mizi slovenskega kulturnega delavca pojavil proti koncu l. 1935 6. snopič SBL, s katerim je objavljeno biografsko gradivo do imena Peterlin. Sotrudniki so v glavnem isti, kakor pri petem, tudi okvir vsebine se bistveno ni spremenil. Stilistična forma tega leksikona je z zadnjima zvezkoma dosegla tisto resnično leksikografsko stvarnost, ki smo jo poprej včasih nekoliko pogrešali. Predvsem se opaza, da je urednik sam energično posegel v delo; njegovo pilo čutimo povsod. To se opaza tudi pri poprej večkrat grajani nesorazmernosti obsega biografij, ki niso ustrezale vselej notranjemu merilu osebnosti opisanega in njegovega relativnega pomena. Edina, močno se uveljavljajoča izjema je Polčeva zanimiva in izčrpna biografija znamenitega jurista in astrologa Martina Pegiusa, ki nam je tega slavnega, po imenu sicer znanega rojaka kritično odkrila in orisala.

Med vsakdanjim gradivom se kakor vselej tudi to pot odlikuje vrsta životopisov, ki pomenjajo prave majhne, strnjene monografije in vsebujejo toliko novih ugotovitev, da bodo ostale v naši znanosti kot temeljni kameni raziskavanja teh osebnosti in dob, v katerih so živeli. Tako pozornost zaslužijo: Murko Anton (Glaser), Murko Matija (Glonar), Murn-Aleksandrov Jos. (S. Trdina), Murnik Rado (Koblar), Muršec Jožef Živkov (Baš), Napotnik Mihael (Lukman), Navratil Ivan (Slebinger), Nodier Charles (Mantuan in Pirjevec), Novačan Anton (Koblar), Oblak Vatroslav (Kolarič), Ogrinec Jos. (Koblar), Orožen Ignac (Lukman), Ozvald Karel (Gogala), Pagliaruzzi Jos. (Koblar), Paglovec Franc (Kidrič), Pajk Janko (Koblar), Pajkova Pavlina (Koblar), Paulin Alfons (Piskernik), Paušek Jurij (Kidrič), Peesenegger Franc (Kidrič), Pelzhoffer Fr. A. (Polec), Penn Fr. H. (Kidrič), Penzel Abr. Jac. (Kidrič), Perizhoffer pl. Perizhoff auf Ehrenheimb (Polec), Perušek Rajko (Slebinger), Pesjakova Luiza (Koblar) in Petazzi L. J. M. (Kidrič).

Novi snopič SLB nam je ponoven dokaz za to, kako z delom napreduje tehnika naše leksikografije. Prepričani smo, da tej izbrušeni formi ne bo več dosti dodati in da je tudi vsebinski okvir dosegel oni maksimum, ki bo merodajen za delo do konca. Takrat šele bo mogoče prav oceniti delo urednikov in nesebično kulturno zavest založnice, ki niti v času občutne krize svojega premoženja ni omahnila v zavesti, da je denar, naložen v to sicer idealno podjetje, naložen na stalne obresti. Frst.

Ivan Prijatelj: Duševni profili slovenskih preporoditeljev. Za 60 letnico izdali Prijateljevi učenci. V Ljubljani. MCMXXXV. Str. XVI + 170.

Ti Profili so nespremenjen ponatis iz Ljublj. Zvona l. 1921. Takoj na prvi strani se zamislimo ob definiciji, kaj je ta naš preporod. Iz Kidričeve zgodovine slov. slovstva (str. 141) vemo, da v naši lit. zgodovini slovenski preporod pomeni nekaj povsem različnega od preporoda, ki se imenuje renesansa (rinascimento). Dočim se je pri večjih narodih sredi 18. stoletja začelo že vstajanje iz spanja (n. pr. pri Italijanih risorgimento,

1750—1850) ali prerajanje, se je pri nas (seveda ne samo pri nas, ampak tudi pri nekaterih drugih manjših nedržavnih narodih Evrope) pričelo š e l e p r v o r o j s t v o narodnega slovstva, narodne samozavesti. Prof. Kidrič govori v svojem velikem delu l e o p r v i slovenski preporodni generaciji (1750—1819), Prijatelj pa o obeh, saj gre do Prešernove smrti. Način obdelave istega predmeta pa je pri obeh docela različen.

Prijatelj nam v velikih potezah najprej kaže razne kulturne struje državnega naroda v Avstriji, t. j. Nemcev pod Jožefom II., pod Francem I. ter v predmarcu: prosvetljenstvo, jožefinstvo, Hofbauerjevo vedro katolištvo, Metternichovo cenzuro, freigeistovstvo. Nato nas vodi domov ter nam popisuje naše tedanje štiri pglavitne verskokulturne struje: janzenizem (ljubl. škof Herberstein je prepovedal predstavljanje pasijona, ki ga vprav sedaj zopet gledamo!), jožefinstvo, meništvo (redovništvo), freigeistovstvo. Zatem pa gledamo res v dušo (duševni profili!), v versko mišljenje tedanjih naših mož: Zoisa, Linharta, Vodnika, Kopitarja, Primica, Čopa, Prešerna i. dr. Posebno dobro zasledujemo verski razvoj Kopitarjev (pod vplivom Hofbauerjeve okolice). Pri Prešernu nas posebno zanima, kakó Prijatelj razlaga Krst pri Savici. Prešernu je odmerjenega največ prostora v knjigi (str. 111—152), ali dejal bi še več: ob vsaki strani, od prve do zadnje, neprestano mislimo na — Prešerna. Vse nanj meri, vse je ž njim v zvezi, o njem je res »vedna govorica« za tistega, ki ima pred očmi vedno vsega Prešerna. To je skrivnost Prijateljve metode. Pa tudi sicer je njegov slog sijajen, poln lepih, novih metafor, pesniški, obenem pa jasen, pregleden. Nič se ne čudimo, če ima toliko navdušenih učencev.

Uvod (V—XVI) — spisal ga je dr. A. Slodnjak — nam vsaj nekoliko razgrne življenjsko pot profesorja Prijatelja: kako si je prav za prav že v gimnaziji pripravil podlago za poznejši študij, kako si je potem na Dunaju nabiral zaklade v Jagičevi knjižnici, kakó po doktoratu potoval v Rusijo in poslušal slavnega Pypina, kako je izvršil znanstvena potovanja na Poljsko, Nemško in Francosko, dobil vabilo za docenta na češko univerzo v Pragi, a je vedno in dosledno hotel delovati le v domovini, za svoj slovenski narod, za slovensko akademsko mladino. Pred seznamom Prijateljjevih spisov — samo naslovov je 164! — strmimo.

Na str. VI. Uvoda pravi dr. S.: Prof. Prijatelj je razsvetlil našo slovstveno preteklost tako jasno, da nikdo ni mogel več dvomiti, kje je temà in kje luč . . .« Temà! Prof. Prijatelj sicer protestira (str. 90), da bi bil izraz obskurantstvo, ki ga včasih rabi, psovka, a dejanski je le premnogokrat.

V Profilih govori dobršen del o katoliški veri, o razmerju med državo in katoliško cerkvijo. Katoličan veruje, da deluje v nas kakor tudi v cerkvi narava in nadnarava. Prof. Prijatelj pa vidi — tako se zdi — samo naravo. Pri konvertitih romantike je menda vendar delovala tudi nadnaravna milost; P. pa piše: »vsem tem romant. konvertitom je katoliška mistika in askeza služila kot vir novih živčnih senzacij.« (Str. 10.) Ob istem času, ko je to pisal Prijatelj, je rešil čast enemu teh konvertitov, Cahariju Wernerju, dr. Paul Hankamer v knjigi: Z. W., Ein Beitrag zur Darstellung des Problems der Persönlichkeit in der Romantik. Bonn. 1920. Zgolj naturalistično dalje gleda P., če pravi o kat. cerkvi: »država in cerkev sta si (v konkordatu l. 1855) razdelili oblast po principu vzajemnega zavarovanja« (str. 7). Enako gledanje je v tem, če piše, da je »jezuitom šlo za avtoritetno vlado nad duhovi« (str. 4). Da je bila njih morala ohlapna (str. 4), je znan predsodek.

J. D.

Dr. Josip Mal, **Zgodovina slovenskega naroda**. Najnovejša doba. Zv. 13. Celje 1935. Redna publikacija za člane Družbe sv. Mohorja. 95 str.

V tem 13. zvezku nadaljuje M. zgodovino l. 1848. Glavni predmet je vprašanje Zedinjene Slovenije. Podrobno se bavi s tem, kako se ta misel pojavi in kako si najde pristašev pa tudi nasprotnikov. Prav zanimiva sta faksimila oklica slovenske deputacije na Dunaju in letaka dunajske Slovenije Slovincem. To sta nekaka krstna lista Zedinjene Slovenije in jugoslovanske misli. Boj za veljavo slovenskega jezika v šoli in uradu, odpor proti volitvam v frankfurtski parlament, čeprav vse še premalo po enotnem načrtu in ne dovolj dosledno, pa vendar že dokazuje zdrav politični instinkt slovenskega ljudstva. Poglavje o stikih s Hrvati (str. 825—834) nam že oblikuje pravilno jugoslovansko orientacijo Slovincem v tem velepolitičnem času. M. prav prijetno pripoveduje. Tupatam (n. pr. str. 762) na nepravem mestu rabi pogojni naklon. Stavek (s. 796): »Goriška ni poznala ustanove deželnih stanov«, v tej obliki ni točen. C.

Služabnik božji Anton Martin Slomšek, knezoškof lavantinski, spisal prelat dr. Fran Kovačič, II. del, str. 140. Izšlo kot redna publikacija za člane Družbe sv. Mohorja. Celje 1935.

G. prelatu dr. Kovačiču moramo biti iz srca hvaležni, da nam je v tem delu dopolnil duhovni lik našega velikega škofa. V tem delu stoji še mnogo bolj kot v prvem pred nami Slomškova notranja podoba, podoba njegovega notranjega in duhovno živečega človeka. Če sem rekel že ob prvem delu, da je ta Slomškov življenjepis obenem knjiga, ki človeka dviga in mu daje duhovne hrane, potem moram to še mnogo bolj potrditi ob drugem delu Slomškovega življenjepisa. G. prelat ga nam je prikazal predvsem kot zelo pobožnega in iz vere živečega škofa, ki ne opusti ničesar, kar bi bilo v duhovno korist in v napredek škofije in vesoljne Cerkve. Dalje stopa pred nas Slomšek kot narodno zelo zaveden škof in z njim pretrpimo vse težave, na katere je naletel v svoji narodno neenotni škofiji. Končno pa spoznamo še neumorno in občudovanja vredno delavnost velikega škofa, ki ni nikdar prenehala in ki je vedno snovala nove načrte. Pisatelj nam je prikazal sicer Slomška predvsem kot religiozno se izživljajočega človeka, vendar je s tem pokazal tudi izvor in pobudo za Slomškovo pedagoško delavnost.

Celotni Slomškov življenjepis bo dosegel dva namena. Najprej bomo na točen in zelo podroben način spoznali Slomškovo življenjsko pot. Razen tega pa bo ta življenjepis kot delo zgodovinarja-strokovnjaka in kot idejno enotna knjiga mogel služiti tudi kot material za Slomškovo beatifikacijo. Gogala.

Fran Levstik: **Zbrano delo**. Zvezek VI.: Kritični spisi (od l. 1869). Uredil dr. A. Slodnjak. Izdala Jugoslovanska knjigarna. 1935. Str. 477.

V zvezku V., ki je izšel l. 1933 in vsebuje vse Levstikove kritične spise do l. 1869, ter v tem VI. imamo zdaj ponatisnjeno in deloma prvič natisnjeno (v V. zv. je takih spisov 7, v VI. sta dva: Komentar in varijante Vodnikovih pesmi, 131 strani! ondi, str. 68. nsl. zvemo, da so Ilirijo oživljeno po odhodu Francozov iz knjig trgali in skoro vse iztrgali — torej nič novega pod solncem!, ter: O Vodnikovi rokopisni ostalini vobče 18 strani) vse tozadevno L. delo. Sta to dve debeli knjigi, skupaj skoro 900 strani! Izdajateljica zasluži vso zahvalo, da se ni ustrašila stroškov in zgube. Zakaj

koliko ljudi bo pa kupilo in bralo te po večini strogoznanstvene spise? In vendar so še vedno vredni, da jih prebiramo in študiramo. V njih vidimo Levstika na njegovem najbolj svojem polju. Opremljen z globokim jezikovnim znanjem je bil v pobijanju napak in napakarjev strasten takó, da so mu uredniki A. Janežič, A. Tomšič (v Mariboru) ter Fr. Levec zaprli predale svojih listov. Urednik Slodnjak sam imenuje »Pravdo o slov. šestomeru — odgovor marib. šestomerniku J. Pajku (VI. zv., strani 56!) iz l. 1878 »najstrastnejši polemični spis našega slovstva« (23). Nekoliko mirnejša, vendar pa še zmerom pekoča je kritika Kleinmayrove Zgodovine slov. slovstva iz l. 1881 (VI. zv., 86 strani!). Suaviter in modo — tega L. menda res ni poznal v kritiki. Pristnega slovenskega sloga, lepote slovenskega jezika pa so se pri njem učili naši najboljši pisatelji; in ta vir je še danes neusahljiv. — Razen čisto jezikovnih razprav imamo pa v tem zvezku tudi neko političnojezikovno razmišljanje Levstikovo iz l. 1871 (v marib. Slov. Narodu): Razgovori. On, ki je bil l. 1863 odločno zoper Razlagovo ilirsko strujo, je osem let kasneje želel, naj bi se Slovenci (in sploh vsi Slovani) poprijeli ruščine kot književnega jezika! Računal je že tedaj z razpadom Avstrije (str. 233), ali daljnjegega razvoja politike in kulturnih struj ni pravilno slutil.

Urednik je napisal 30 strani uvoda, v katerem nam daje vsa potrebna pojasnila o postanku spisov. Na str. 436—438 je sestavil zanimiv slovarček manj znanih besed, ki jih L. rabi. Opomb je 34 strani. Tekst je skrbno in z vso pieteto natisnjen. Torej res marljivo delo! Pri kritiki Kleinm. Zgod. nas opozarja na tri vrhove kritike. Tudi to je hvalevredno. Popis r o k o p i s a Pravde (str. 25. nsl.) je pa po mojem čisto o d v e č, škoda truda in papirja. In še to: Levstik bi mu prav gotovo očital, zakaj ne rabi pravih pogojnih stavkov za pretekli čas. Več ko 20 je napačnih. J. D.

Cvetje iz domačih in tujih logov. Izdaja Družba sv. Mohorja v Celju. Četrti zvezek: Josip Jurčič, Jurij Kozjak, slovenski janičar. Pripredil dr. M. Rupel.

V ocenah, ki sem jih objavil v lanskem »Času«, sem referiral o prvih treh zvezkih Cvetja. Za temi vzornimi izdajami je pred nami Jurij Kozjak, toraj izdaja večje slovenske povesti. Literarni uvod obsega poglavja Postanek, Snov in zgodba, Zgradba, Osebe, Miselne in oblikovne osnove, Jezik, Pomen. Zakaj se je lotil J. spisovanja te povesti? Že imena njegovih pripovednih spisov (Deseti brat, Rokovnjači itd.) kažejo, da je bil izvrševalec Levstikove literarne oporoke, da se je držal njenih smernic. Levstikovo načelo: pisatelj se uči jezika od naroda in snov bodi vzeta iz domačega življenja, je dalo Jurčičevemu pripovednemu daru novo pobudo. Sad prvega zanimanja za jezik naroda in kmečke značaje so bile prve povesti iz kmet. življenja. Pa tudi iz domače zgodovine je začel jemati snov svojim povestim. Najprej so ga zanimali gradovi domače pokrajine v ustnem izročilu ljudstva, nato pa je našel še pisane vire v Valvazorju, bogati zakladnici slovenske preteklosti. Praktični zgled, kako se vzdajajo v zgodov. dogodke občni človeški elementi, pa je našel v Scottu. Snov je vzel Jurčič iz časov turških bojev v 15. veku. Omenjenim virom se je pridružilo še zanimanje za preteklost domačega kraja, vasi Muljave in okolice. V te okvirne prvine je položil Jurčič še svojo izvirno fabulo, zgodbo, ki kaže pisateljevo pripovedniško zmožnost. Ogrodje povesti, razčlenjene po uvodu, zapletu in razpletu ter koncu, je podal Rupelj jasno. Hibe pa, ki jih vidimo v časovni nedoslednosti ter vremenski enoličnosti, pa gredo na rovaš Jur-

čičeve mladosti. Prav tako je tudi nedosledno risanje značajev pripisovati Jurčičevi nedozorelosti, saj je pisal povest po peti šoli. To bi bilo treba še bolj poudariti. Najbolj zanimiv je pač Jurij Kozjak, ki pa ni risan dosledno: junaški poglavar janičarjev s sanjarsko potezo. Podobno sta označena kot junaka in kot čuvstveni naravi Marko in Bernard. Po mojem je to težko združljivo, ali umljivo je, da je vplivala izguba sina na Marka tako, da je odšel v samostan, saj mu je bil sin vse. Mladi romantik je pa gotovo tudi močno idealiziral obe osebi. Nasprotno je Peter narejena hudobnost, prav tako tudi Samol. Kmečko ljudstvo pa vidimo le v stranskih osebah, a izrazito ga vidimo v borbi proti Turkom. Kar se tiče miselnih in oblikovnih osnov, vidimo, da je pogled Jurčičev na življenje idealističen in iz tega izvirajoče gledanje sveta v pojmovanju krivde: Bog vse dobro plačuje, vse hudo kaznuje. Vrh tega naziranja pa je vrednotenje verskega življenja. Vobče: povest kaže romantika, a javlja se že tudi realizem. V oznaki jezika navaja Rupelj Breznikovo sodbo! O pomenu povesti pa moramo reči, da je ta mnogovrsten: pomnožila je slovensko ljudsko povest, vzbudila posnemalce, a predvsem je J. Kozjak lepo ljudsko vzgojno berilo.

Peti zvezek: Valentin Vodnik, **Izbrano delo**. Priredil Ivan Grafenauer.

Temeljit, deloma celo preobširen, literarni uvod, kakršen je tu pred nami, je Vodnik zaslužil, in to kot prvi slovenski pesnik s pesmimi trajne veljave, a poleg tega tudi zaradi tega, ker je bil pesnik tudi glasnik in buditelj svojega naroda ter kot prozaik in jezikoslovec odličen poznavalec našega narodnega jezikovnega zaklada. Vodnikovo osebo označuje delavnost, vesela narava in dobrodušna šaljivost. Še važnejša za pesnikov notranji razvoj pa je doba prosvetljenstva. Zoisov krog je bil za Vodnika najvažnejši. Kajti Zois je vzdramil v njem slovenskega pesnika in pisatelja. To izborno poglavje v Uvodu bo za učence nekoliko pretežno, potreben bo tolmač. Za življenjepisom prihaja poglavje Duhovni razvoj, ki nam kaže pesnika v Pohljnovi šoli, ko je pel v Pisanicah prigodnice s košato baročno retoriko, in v času Cojzovega mentorstva, ko se je obrnil k preprosti narodni pesmi ter se lotil znanstvenega in poučnega pisateljavanja. Značilnosti Vodnikove pesmi so: realni snovni motivi, po vsebini umsko presojanje sveta in preprosta oblika. Prvo vidimo v resničnem življenjskem okolju (slovenski zemlji in narodu), drugo v življenjskih navodilih, tretjo pa v živi nazornosti jezika. Dobro došla nam bo pri razlagi pesmi tudi metrika, ki nam objasnuje, kako se kaže v Vodnikovi gorenjski poskočnici in njegovem štiristopnem troheju cela vrsta variant. O pesnikovi prozi in njegovem jeziku prinaša Uvod toliko, da jasno vidimo, kako se je razvila književno slovenščino. Posebno se je trudil Vodnik za poljudno nazornost besede, uporabljal je namreč vrsto ljudskih izrazov, rekov in pregovorov. Tudi je prvi našel v slovenščini muzikalni naglas. Tako je zgradil podlago, ki so na njej gradili slov. prozo Kopitar, M. Ravnihar, Metelko in drugi. Tudi kot pesnika so ga posnemali.

Izbor pesmi — a tudi proze — je za šolo prav primeren. Mislim pa, da bi moral Grafenauer natisniti, in čeprav v opombi, vsaj dva primera ali tri iz prve dobe, ko je Vodnik pesnil pod vplivom našopirjene baroške retorike. Tako bi učenec spoznal blagodejen vpliv Cojzove šole. Pogrešam prav

tako dveh primerov brambovskih pesmi. Pesmim dodane opombe so pa izvrsten komentar, ki prinaša celo vrsto novih stvari. Za primer iz proze nam je postregel Grafenauer kar s štirimi snimki Vodnikovega rokopisa; za šolsko izdajo je to razkošje, dasi je za učenca zanimivo.

V celoti je literarna oprema odlična.

Dr. M. Gorjanec.

Sedmi zvezek: **S i m o n J e n k o : Izbrano delo.** Priredil dr. I. Pregelj.

Izšlo je to »izbrano delo« za 100 letnico rojstva pesnikovega. Znanih je doslej in bilo natisnjenih (v Glonarjevi izdaji) 296 Jenkovih pesmi. Iz teh jih je Pregelj za to šoli namenjeno izdajo izbral 47 ter dodal še kot zgled Jenkove proze novelico »Jeperški učitelj«. Pisatelj »Simona iz Praš« je bil pač najbolj poklican, da naredi ta izbor. In izbral je res, kolikor moremo presoditi, najznačilnejše. Saj tudi sam n. pr. Jenkovo Molitev (str. 32) imenuje najlepšo slovensko odo. »Obrazov«, ki so Jenkova najmočnejša lirika in so prevedeni, kakor tu prvič izvemo, v francoščino, je sprejel 14 v zbirko. Moral bi bil tudi »Gori« (zaradi nagrobnega napisa). Samo 120 strani obsega knjižica, ali vsebina je izredno bogata. Novost je že razdelitev tistih 47 pesmi na šest skupin in še posebej druge skupine (ljubezenska lirika) na štiri pododdelke. In vsako skupino P. opredeljuje s prav šolsko natančnostjo. Skoro o vsaki pesmi izvemo kaj podrobnega (v Opombah!). P. s svojo analizo bralca prisili, da bere počasi in premišljuje. Zahteva tudi dosti znanja iz poetike. (Prav je, da je tudi tako delo pred kratkim izdal!) Nam starejšim so novi izrazi: vložna pesem, občanski izraz pesmi (str. 14), človečanska pesem (str. 5), dialektična antitetičnost (113). Celo tako v podrobnost gre P., da v znani »Modrijanom« omenja pleonazem: ki ste mi vzeli m o j o mladost. (Ali je to že pod vplivom 4. izdaje Breznikove slovnice, str. 246, pleonazem?) Izraz »centističnost« (19) bi P. moral dijaku razložiti. — Trda, a pravična je sodba, da v drugo skupino spada tudi »študentovsko fantovska, prešerna in večkrat objestno nedostojna popevka« (str. 13). Teh seve P. ni sprejel v izbor. V svojem fantovskem nastrojenju je Jenko duhovnike sovražil (far, farucelj, prokleti pop . . .). Tudi takih P. ni sprejel.

J. D.

Dr. Milan Ivšič, **Seljačko razduživanje** — oživljanje naše privrede. Zagreb 1936. Str. 30.

Kmet je prezadolžen. To se ne pravi, da bi bili vsi kmečki domovi obremenjeni s prevelikimi dolgovi (takih, pravi dr. Ivšič, je v državi samo kakih 31%), a cene kmečkih pridelkov niso v nobenem pravem razmerju s cenami kupnega blaga, tako da kmet ne more več nikamor: nima denarja ne za davke, ne za navadne vsakdanje potrebščine. Vsi dosedanji poskusi za zaščito kmeta so bili ponesrečeni, nesrečna je bila tudi agrarna reforma. Uspeh je: splošna demoralizacija, duh upornosti, ki se vse bolj širi, poslabšanje kreditne krize in oškodovanje malih varčevavcev. Dr. Ivšič misli, da bi bila edina resnična rešitev (brez vseh »boljševiških« konfiskacij), če bi se ustanovil poseben državni kreditni zavod, ki bi prevzel vse kmečke dolgove z vsemi zadolžnicami, menicami in hipotekami, ki so v privatnih rokah ali v lasti Hipotekarne banke, ter bi izdal za vso vsoto poseben državni denar. Prav tako bi izpremenil ta zavod kratkoročna kmečka posojila v dolgoročna. Ker bi razen administracije ne imel nobenih drugih stroškov, bi lahko postavil najnižje obresti, recimo po 2%. Tako bi kmetje dolg lahko odplačevali in odplačali v 15—20 letih, obenem bi pa prišel denar v posojilnice in sploh med ljudi ter poživil vse gospodarsko življenje. Dr. Ivšič odgovarja tudi na ugovore (n. pr. ali ne bi bila to inflacija,

ali ne bi bil dvojen državni denar v škodo enemu ali drugemu, zakaj ne bi prevzela teh poslov Hipotekarna banka itd.). Teško bi pa bilo vsekakor izvesti prav revalorizacijo in oceno zadolženih posestev. — Naj bi strokovnjaki predlog proučili; ako je rešilen, zakaj se ne bi izvedel? A. U.

Dr. Milan Ivšić, **Diljem sela**. I. (Jeronimska knjižnica. Ureduje dr. Josip Andrić. Izdaja hrv. knjiž. društvo sv. Jeronima. Zagreb. Za god. 1936.) Str. 113.

V tem lepem delu, pisanem v bogatem, čuvstveno prepojenem jeziku, razpravlja priznani strokovnjak rektor zagrebške ekonomsko-komercijalne visoke šole, o hrvatskem kmečkem vprašanju. Riše nam kmeta, njegovo življenje, delo, dušo, življenje kmečke rodbine, z vsemi solničnimi in senčnimi stranmi. Žal, da je senčnih strani vedno več. Narašča siromaštvo in zapuščenost, brez njegove krivde in po njegovi krivdi. Velika krivda je: pijanstvo, spolna razbrzdanost in lenoba. Pretresljivo je, kar piše dr. Ivšić o nekem kmečkem selu, kjer so stali še pred 20 leti bogati hrvatski kmečki domovi, a bivajo danes hrvatski seljaki samo še v raztrganih bajtah na koncu vasi, vas sama z lepimi hišami je pa v rokah tujcev. Kdo je kriv? Pijanstvo, spolna razbrzdanost in lenoba; hlepenje po udobnem življenju, po večni mladosti (brez otrok), po uživanju brez odgovornosti. Sedaj je prišla še težka gospodarska kriza in storila še svoje: kmečki pridelki brez cene, kupno blago nerazmerno drago, davki komaj znosni; svet se vedno bolj zadolžuje, če se sploh še more. Kje je pomoč? Voditelji naroda mnogo govore o kmečkem ljudstvu, ki je srčika države (kar je res, saj jo hrani s kruhom in krvjo), a kako malo v resnici poznajo kmeta in njegovo življenje! Ne z bučnimi programi, temveč s podrobnim delom je treba začeti, če hočemo kmeta rešiti. Tako delajo povsod, kjer jim je kmeta mar. (Dr. Ivšić kaže tudi na zgled Slovenije!) Katoliška akcija naj prevzame skrb za verski in nravni preporod, drugi delo za prosveto. Treba bo društev, zadrug, stanovske organizacije. Treba bo kmečkih šol, najnižjih, srednjih in najvišjih; treba zimskih šol in tečajev. Treba bo vzornih gospodarstev in kontrolnih postaj. (V drugem delu bo obravnaval avtor še socialno življenje in gospodarsko delo na kmetih.)

Dr. Ivšić se je lotil zares hvaležnega dela za hrvatskega kmeta, ki brez njega tudi ne bo hrvatskega naroda. Naj bi njegov glas ne bil glas vpijočega v puščavi! A. U.

Spectator, Vprašanje srednjih stanov. L. 1935 (Mala knjižnica 7).

Spectator dokazuje, da v kapitalizmu za srednji stan ni rešitve. (Bori se tudi proti »Slovincu«.) Tudi načrtno gospodarstvo ga v kapitalizmu ne bo rešilo. Dokaz za to je tudi Rooseveltov ponesrečeni poskus, prav tako podobni poskusi v Bolgariji in Italiji. Naravno bi torej bilo, da bi se srednji stan pridružil proletariatu v boju zoper kapitalizem. Da se ni, da sili marveč proti delavstvu v fašizem, tega so največ krivi socialni demokratje s svojim kompromisarstvom. Zgled za to je zlasti delovanje socialne demokracije v Avstriji in Nemčiji. Tih nauk te knjižice je torej le-ta: naprej v dosledni komunizem! Da je takšna knjižica pisana sovražno proti Cerkvi in papeštvu, je samo po sebi umljivo. A. U.

Siegfrid Undset: Kristina, Lavransova hči. Jugoslovanska knjigarna. Lepslovna knjižnica 19. Prev. Jos. Prezelj.

Ta realistični življenjski roman v treh delih nam ne podaja le socialno in erotično sliko iz severne Norveške, kjer se odigrava, ampak je —

v prevodni obliki — prvi večji poskus in primer v naši književnosti, da nam pisateljica odgrinja v najrealističnejšem sestavu dogodkov, razpletajočih se v razvoju življenja Lavransove hčere, obsežno »platno« zapletenega in od nekih usodnih, dedno pogojenih kretenj posameznika zavisnega človeškega življenja. V tem romanu, ki hoče biti očitno le nekakšen izrezek ene življenjske usode iz zgodovine socialnega življenja milijonskega človeštva, ki je po posebnem okolju, časovnih kulturah, navadah in duševni usmerjenosti posameznih narodov različno nabarvano, ni nič narejenega, prirejenega ali knjižnega, temveč vse po vrsti izraža toplino resničnega življenja, da mora človek z napetim zanimanjem dojemati vsebino od poglavja do poglavja. V treh zaporednih delih (trilogiji: Venec — Žena — Križ) je ženska umetnica zajela in prikazala v življenjski polnosti na Kristini neskladne in komaj še v tradicionalne družbene oblike vnešene utripe erotičnega izživljanja žene z vsemi poznejšimi zakonskimi zapletki, težavami in rezkimi disakordi. Vse od predzakonskih zablod zaljublencev in poznejših zakoncev Kristine, ljubljene hčere ponosnega Lavransa, in Erlenda s Husaby-ja, pa preko pokore, ki jo je morala Kristina vzeti — kot zakonska žena — nase in ki jo je opiraje se na versko pomoč — po odvezi za vse ravnanje pred zakonom — junaško prenašala, resno si prizadevajoč, da se dvigne, pa vse do razburkanemu in neustaljenemu življenju podobnega konca vihrave Erlendove narave in v tem razrahljanem družinskem ozračju zrasle številne družinice, ki si po ritmu življenja svojih staršev najbrž ubere podobna pota v življenje, vse to je en sam izčrpen življenjski film, ki se suče pred očmi čitavca, ne da bi se pri tem predvajanju s strani avtorice količkaj naglasila ta ali ona misel ali podčrtala kaka življenjska kretnja. Rahlo medsebojno razmerje obeh teh zakoncev nam je razumljivo iz njunega predzakonskega življenja, pa tudi iz vihrave Erlendove nravi viteškega kova na eni in Kristinine duševne težnje po dvigu na drugi strani. Krivda Kristine, da je zapustila prejšnjega zaročenca Simona Dareja, se nekoliko popravi s tem, da ta vzame njeno mlajšo sestro Ramborg za ženo, a popolnoma ji skuša Kristina zadostiti šele po Erlendovi junaški smrti, žrtvovani v njuno obrambo, potem ko je propadel zaradi zarote in se umaknil iz življenja. Potem ko vidi, da je družina odrasla in je preskrbljena, stopi namreč v ženski samostan, da se v visoki starosti po tako burnem življenju, ki se mu je žrtvovala, pripravi na smrt...

Podrobno nakazane življenjske strani kažejo v romanu ženski dar opazovanja podobno kot smo ugotovili že tudi v »Upornicah«. Življenje pa, podano v njem v vsem razkroju, odgovarja tako zelo sodobni stopnji erotične kulture, da jo bodo mnogi, če odmislijo norveško okolje in imena, vzeli v roke kot zrcalo sodobnega moralnega življenja pri povprečnem človeku. V tem je zasluga avtorice, četudi bi danes potrebovali morda prej knjige življenjskega skladja, odgovarjajoče resničnosti. E. Bojc.

Compte-rendu de la Semaine d'Etudes internationale de la J. O. C. 25.—29. aout 1935, Bruxelles. Éditions Jocistes, Boulevard Poincaré 79, Bruxelles. Cena 25 belg. frankov.

Kaj je K. A.? Katoliška akcija, to vam je dolg članek, v katerem boste na vsaki strani našli vsaj nekaj desetkrat »K. A.«, tako je označil nekdo katoliško akcijo, kakor še živi v glavah tolikih, ki se izgubljajo v ustvarjanju organizacijskih shem in v teoretiziranju. V žosizmu nam je zažvela nasproti čisto drugačna K. A. Vzrastla je iz živih duš ter si ustva-

rila svojo lastno organizacijsko obliko v življenju in trdem dvajsetletnem boju za življenje. Mogoče bi celo mogli trditi, da ni bila brez vpliva na službene direktive glede K. A. Stvaren realist z bistrim očesom za vrenje naših dni, kakor je to ministrski predsednik Van Zeeland, ki res ne pozna fraz, je rekel žosistom ob kongresu: »... V eni točki vam ne dam prav. Rekli ste, da je Žok sila bodočnosti. To ni res, Žok je sila sedanjosti. Vi imate velikansko vlogo danes, mnogo večjo kakor si vi mislite.« In lisabonski patrijarh, kardinal Cerejeira, je dejal ob isti priložnosti: »Usojam si zatrditi, da današnji dan ni samo zgodovinski dan katoliške Cerkve v Belgiji. Ne, današnji dan je pravi veliki zgodovinski datum vesoljne katoliške Cerkve, ostal bo zapisan v zgodovini krščanske kulture.«

Svetovni žosistični kongres 25. avgusta 1935 v Bruslju je kakor blisk v temi posvetil v skrito in »malenkostno« vsakdanje življenje te »nove mladine«, novega pokolenja delavskih slojev, ter odkril njihovo veličino. Po kongresu so se zbrali žosistični voditelji iz vsega sveta na štiridneven tečaj ob navzočnosti treh kardinalov, večih škofov, velikega števila zastopnikov iz vsega sveta tako duhovnikov kakor laikov, ki so poročali o delovanju K. A. v poedinah deželah, zlasti med delavsko mladino. Tudi iz naše države je poročal o hrvaških Križarjih njihov osrednji tajnik.

Prvi dan so posvetili vprašanju: Kakšno je danes stanje delavske mladine v svetu? V zaključnem govoru je kardinal Verdier pokazal svojo ljubezen in poznavanje žosističnega dela. Rekel je med drugim: »Da, to je prava K. A. kakor jo hoče sv. oče.« Drugi dan je bilo na dnevnem redu osrednje vprašanje žosistične delovne metode, t. j. vzgoja borcev. Popoldne pa so se zbrali bogoslovci k svojemu sestanku. Poročila o stanju in o delu med bogoslovci v duhu K. A. v poedinah belgijskih bogoslovjih in v pariškem velikem bogoslovju nudijo mnogo praktičnega gradiva ter morejo dati marsikatero dobro pobudo. Tretji dan je bil govor o žosistični socialni pomoči (Les services sociaux). Žok ni namreč delavskemu mladostniku samo šola in strokovno reprezentativno telo, temveč mu hoče nuditi tudi organizirano socialno pomoč. Ni mogoče izbrati in strniti v nekaj vrsticah, kar je podano že v poročilih v glavnih obrisih in osvetljeno z enim ali drugim primerom. Samo naštejmo jih: Prežosizem (priprava in izbira poklica), mladostni brezposelni, bolniki, vojaki, odmori in razvedrilo. Posebno bo vsakega zanimala žosistična novost, ki so jo ustvarili zadnje leto, t. j. taborišča za brezposelne delavske mladostnike. Mladi p. Arts, žosistični »župnik brezposelnih« in duhovni oče prvega takega taborišča vam bo s ponosom pokazal »puščavniško« hišico, ki so mu jo zgradili njegovi fantje v obširnem gozdu blizu Bruslja. Govoril vam bo o svojih neverjetnih uspehih in izkušnjah s temi mladimi, ki jih je življenje vrglo na cesto. »To imate vi prave duhovne vaje s temi fanti. Rečem vam, mnogo več kakor duhovne vaje. Morali bi samo čitati njihova pisma in opazovati te »izvrške človeške družbe«, ko so enkrat okusili pravo krščansko ljubezen in doživeli Boga v svoji duši.« — Za zaključek je govoril škof d'Herbigny o komunistični mladini.

Popoldne so se zbrali žosistični duhovniki k ožjemu razgovoru. Poročila so bogata praktičnih pobud zlasti za duhovnika, ki želi razumeti svojo nalogo v K. A. Istega dne so se zbrali vsi k tako zvanemu večeru hvaležnosti do Cerkve. Težko bo kdo hladnega srca čital ta enostavna pripovedovanja večinoma v trdem delavskem jeziku, ko ti pristni mladi delavci pripovedujejo, kaj je napravil Žok iz njih in njihovih tovarišev,

kaj so vse doživeli v Žoku. Ob njih bo še bolj verjel Cardijnu, ko pravi: »Verjemite mi, v Žoku imamo svetnike, prave moderne svetnike. Žok je šola moderne svetosti.« Iz teh pripovedovanj lepo odseva delovna metoda v Žoku bolje kakor iz raznih razprav. Istočasno človek na teh borcih in propagandistih samih vidi, kako more K. A. usposobiti najpreprostejšega delavskega fanta, delavsko dekle, v gorečega in sposobnega (narodnega) voditelja v njihovem okolju. Prepišimo nekaj vrstic iz pripovedovanja F. Tonnetta, ki je stal Cardijnu ob strani v času težkih borb vse od prvih začetkov žosizma tam pred vojno in je bil prvi predsednik Žoka. Sedaj deluje že v strokovni delavski organizaciji. Navaja med drugim pismo, ki mu ga je pisal neki žosist, ko ga je zveza pozvala, naj postane propagandist: Tako piše: »... Vprašujete me po razmerah v moji tovarni in po mojih tovariših pri delu. Dela nas 200 skupaj. Izmed njih je 199 v socialističnem sindikatu in eden edini v krščanskem. Ta zadnji je Vaš sluga. Ubogi fant, si mislite, ki ga meče sem in tja socializem, nenravnost in pokvarjenost itd. Res je, neprestano butajo v mene ti valovi, ti umazani vrtinci bi me hoteli pogoltniti in zlomiti. Mnogo trpim, ali krščanska skala je trdna v meni. Vsako jutro grem črpat v sv. obhajilu odporne moči, poguma, ljubezni in vere, zaupanja za celi dan. Tu najdem edino moč, da se ustavim vsak dan kugi v tovarni...« In Tonnet nadaljuje: »Glejte, gospodje, kaj naredi Žok iz zapuščenih mladih delavcev. Ta pisma so v mojih očeh najboljši odgovor mladega proletariata, odgovor naivnemu kaplanu Cardijnu, ki je v svoji »neumnosti« veroval, da veljajo evangeljski pozivi na apostolsko delo delavski mladini ravno tako kakor mladini lepo olikanih in dobro preskrbljenih slojev.«

Zadnji dan je veljal dekliški veji žosizma. Zborovanju je predsedoval primas Belgije, kardinal van Roey. Iz njegovega zaključnega govora zveni samo en mogočni »hvala«. On vidi nad žosizmom posebno božjo previdnost: *Digitus Dei est hic*.

Kdor želi prodreti v osnovne misli žosističnega gibanja in upoznati njegove metode, bo našel v Cardijnovih predavanjih, ki se vrste vse štiri dni, pregledno in izčrpno vse, kar želi. Krasno je tudi predavanje kanonika Glorieuxa pod naslovom »La théologie vecue par le laicat«. Prvih 65 strani knjige podaja poročilo s kongresa in pismo Pija XI. kardinalu van Roeyu v latinskem originalu ter francoskem prevodu, v katerem je sv. oče ob priliki kongresa pokazal, kako cení žosistično gibanje. Ponašeno je v knjigi tudi pismo, ki ga je poslal kardinal Pacelli kanoniku Cardijnu 11. januarja 1935. Težko bo pač tekom nekoliko let stvarno govoril o K. A., kdor ni črpal virov, kakor je ta knjiga. J. Laura.

Manuel de le J. O. C. — 2ème édition belgé 1930. 392 str. — Éditions Jocistes, Bruxelles, Boulevard Poincaré 79. Cena 16 belg. frankov.

»Opazuj, presodi, delaj« označuje žosistično metodo. Iz dvajsetletnih opazovanj in proučevanja bednih razmer med moderno delavsko mladino, iz nešteti poskusov, kako bi se dalo tej mladini in vsemu delavskemu sloju najbolje pomagati v pristnem krščanskem duhu, kako popraviti, kar so zanemarili rodovi pred nami, iz teh poskusov in iz silne vere v življenjsko moč krščanstva se je rodil žosizem in z njim tudi ta priručnik. V njem so zbrane in jedrnato izražene skušnje dvajsetletnega boja.

Prvo poglavje govori o problemu današnjega delavskega mladostnika. v tem poglavju se zrcalijo neštete in podrobne ankete, ki jih je vodil Žok. V drugem poglavju sledi na 12 straneh zgodovina Žoka do 1930. Tretje

poglavje podaja na 80 straneh splošni žosistični program. Četrto poglavje obsega 55 strani o žosistični organizaciji in 32 strani o žosistični administraciji. Peto poglavje je posvečeno žosističnim metodam. Na 90 straneh razpravlja o osnovnih znakih žosistične metode, o integralni vzgoji v Žoku, o njihovih sestankih in razgovorih, zborovanjih in prireditvah, o žosističnih borbah in voditeljih, o žosističnih duhovnih vajah in rekolekcijah, tečajih, o žosističnem osvajanju, o sodelovanju z drugimi ustanovami, z družino, šolo, župnijo, o žosističnih duhovnikih. V zadnjem poglavju je na 155 straneh podan pregled organiziranih žosističnih pomoči (Les services jocistes), o strokovni pomoči delavskemu mladostniku pri izbiri poklica, iskanju namestitve itd., o knjižnicah, dokumentacijah, filmu, športu, zabavi, delavskih počitnicah, pomoči žosistom pri vojaki.

Ta priročnik seveda ostane vedno osrednji vir za proučevanje žosizma; kdor ga ni proučil in se zadovolji z bolj prigodnimi in delnimi sestavki o žosizmu, si bo o njem kaj lahko ustvaril napačno ali vsaj enostransko sodbo.

J. L.

Zapiski.

COUÉ IN KOJC.

Danes je moda kojčevstvo, včeraj je bil kueizem. Oba opirata svojo zdravilno metodo na sugestijo, samo da Kojc zakriva neposredno sugestijo s posredno sugestijo, namreč s sugestijo, da je njegova zdravilna metoda osnovana na »znarnosti«.

Coué (1857—1925), francoski farmacevt iz šole v Nancyju, ki je gojila zlasti hipnozo (Bernheim), je začel naglašati sugestijo in avtosugestijo. »Vsaka predstava«, je učila nancyjska šola, »se skuša uveljaviti in uresničiti« (toute idée que l'on a dans l'esprit tend a devenir une réalité). Če je tako, je sklepal Coué, je le treba komu po sugestiji dopovedati in po avtosugestiji utrditi prepričanje, da bo ozdravel, pa bo počasi res ozdravel (kajpada če je bolezen takšna, da se more pod vplivom domišljije na živčevje in po živčevju na organizem pozdraviti). Tako je začel zdraviti in je res dosegal znatne uspehe.¹

¹ Napisal je tudi delo: La maîtrise de soi-même par l'autosuggestion consciente, nemško: Die Selbstbemeisterung durch bewußte Autosuggestion. Von Paul Amman (101—120.000), Basel 1925. Razširil je njegov sloves zlasti Charles Baudouin z delom Suggestion et Autosuggestion 1920; nemško: Suggestion und Autosuggestion. Von Paul Amman 1922; 4. izd. 1926 z novim naslovom: Psychologie der Suggestion und Autosuggestion. — Kritiko je podal: Seeling O., Der Couéismus in seiner psychologischen und pädagogischen Bedeutung. 1926. — Prim. Baerwald R., Psychologie der Selbstverteidigung

V ospredju je torej pri Couéju avtosugestija. Bolnik si mora ponavljati dan za dnem: saj ni nič, »ça passe, ça passe«, saj je vsak dan bolje in bo vsak dan bolje! Baerwald pravi, da treba zvečer še v polspanju ponavljati katero teh formul, šepetaje (sama misel je preslabotna), zjutraj prav tako; »picchiare e sipicchiare«, zopet in zopet vbijati si v glavo to prepričanje. Ta avtosugestija je pa vendarle združena s sugestijo: bolnik dela to, ker verjame in zaupa zdravniku, da bo tako res ozdravel. Zato je Coué priporočal, naj si misli bolnik, ki ponavlja to formulo, zdravnika navzočega. Ta predstava naravno veča zaupanje in pogum.

Ako izločimo iz kueizma vse, kar je nekako praznoverskega, nam ostane metoda, ki skuša vzbuditi v bolniku zaupanje in pogum, a odpraviti strah, malodušnost, brezup. Iz starine je pa že znano, da žalost in potrnost, malodušnost in brezup ne le tlačijo duha, temveč neugodno vplivajo tudi na telesno razpoloženje. Zato ni čuda, če je metoda, ki odpravlja malodušnost in daje zaupanje in pogum, tudi za telo zdravilna. Poleg tega pa sugestija po domišljiji in živčevju še pozitivno vpliva na delovanje organizma in njegovih funkcij. To je brez dvoma pravo in zdravo jedro v kueizmu.

Berlinski zdravnik, Martin Kojc, baje Slovenec, je zavržel kueizem in podal novo zdravilno metodo.² Zavestna

in Kampf-, Not- und Krankheitszeiten. Autosuggestion (Couéismus) und Willens-training. Leipzig, 1927.

² Martin Kojc, Učbenik življenja. Po II. nemški izdaji. Lj. 1935.

avtosugestija, pravi, ni mogoča. Zato je vsa Couéjeva teorija osnovana »na samoprevari«. Na to bi bilo treba reči: je in ni. Sebe prepričati, da je res bolje, je gotovo težko, ni pa mogoče zanikati, da ne bi moglo to prepričanje, zlasti v zvezi s sugestivnim zdravniškim vplivom povečavati zaupanja in poguma; vprav to pa je, kar deluje zdravilno. Toda recimo, da bi bil kueizem res samoprevara. Kaj je torej postavil Kojc na mesto te samoprepare? Ali kaj drugega kakor novo samoprevaro?

Moderni inteligent, tako uvaja Kojc svojo metodo, ne more več verovati. Zato ga ne moremo več zdraviti s slepo vero. Kako pa? Le tako, da postavimo na mesto vere znanost. Znanstveno mu moremo pokazati, zakaj mu mora biti bolje, ako se bo držal naših navodil. Če bolnika prepričamo, zakaj mu mora biti bolje, »se zgodi isti čudež ozdravljenja kakor pri slepi veri« (13).

Katera je ta znanost? Ako iz Kojčevega dela povzamemo vodilne misli, dobimo nekaj filozofski sestav, ki tvori osnovo Kojčevi zdravilni metodi. Ta filozofija obsega nekaj stoičnega panteizma, nekaj budizma in indskega teozofizma in nekaj posebnega kojčevstva.

Koje uči nekaj panteizem. Je neka »prasila«, za naše človeške pojme »brez začetka in konca«, vsemogočna, ki jo imenujejo razne religije »Boža« (60). Naš »jaz« je le del te prasile (110). Vse naše materialno življenje je samo vidna manifestacija tega »omejenega« dela prasile, ki nas ustvarja (61). (Mimogrede bodi omenjeno, da uči Kojc z indsko filozofijo tudi »metempsihozo«. Pred tem življenjem, pravi, »smo živel ži nešteta prejšnja življenja« (111). Že v novorojenčku »deluje nezavestno neki čisto določen življenjski nazor, katerega kakovost je rezultat razvojne stopnje njegovega prejšnjega življenja in katerega posledica je otrokovo življenje« (58). Prav tako moramo »v novem življenju spet prav tam začeti, kjer smo prenehali v tem življenju« (111). Indska teozofija)

Prasila oblikuje prasnov. »Prasnov je brezvoljno orodje prasile. V vse, kar hoče prasila, se mora prasnov brezpogojno izobličiti« (60).

Vse to izoblikovanje se vrši po neizpremenljivih večnih zakonih. Vse ima svojo določbo. Tudi v človeškem življenju je vse preodloženo. V vsem vlada »zakon preodložbe« (60, 133, 114). (Tudi to je pač le »karma« indske teozofije!)

Tej prasili in pravolji se je torej treba popolnoma predati. Prav kakor je dejal stoik Seneka: »Nič me ne sili, ničesar ne trpim neradovoljno, ne služim kot suženj

bogu, ampak pristajam na njegovo voljo, tembolj ker vem, da se vse godi po neizpremenljivem večnem zakonu« (De providentia c. 5.). Ker je naša duševnost le del prasile, zato je naša duševnost tudi vzrok našega materialnega življenja. Duh oblikuje vse naše materialno življenje. Duh pa deluje po »svetovnem nazoru«, po mislih. Zato »naše misli določajo vso našo usodo« (19). Sila misli »zdravi in ubija« (16). Misel je pa prepričanje. Zato se vse zgodi, o čemer je človek prepričan. Prepričanje ozdravlja. »Ali so ta ozdravljenja posledica molitev v Lurdu, kopanja v sveti reki Indije ali česa drugega, to je vseeno. Zmerom je misel, da ozdravimo, tisto, kar napravi domnevni čudež« (26). Sila na zdravje usmerjenega duha je »vsemogočna« (36). »Vse materialno življenje človeka gradi edinole njegovo lastno prepričanje o svojem življenju. Prepričanje je vsemogočno, ima moč, da more materialno življenje človeka po svojem smislu uravnati« (51). »Samo to, kar človek misli, da bo postalo, mora postati zanj resnično, drugače nič« (50).

Toda ali se res vsako naše prepričanje uresniči?

Tu se začne dosti nejasno in zmedenost kojčevstvo.

Vse na svetu in v človeku vrši po večnih zakonih vsemogočna volja prasile. Ker je naš duh le del te prasile, bi ne bilo treba nič povpraševati, kako človek ve, kaj je njegova »določba«? Kako ne bi vedel, ako je isto z vseduhom? Kojc se pa vprašuje in odgovarja, da povedo to, kaj hoče prasila, človeku njegove želje. »Naše želje so volja prasile. Po svojih željah spoznamo svojo pravico in svojo določbo, želje nam oznanjujejo, kaj nam hoče dati prasila v bodočnosti« (61). A tedaj bi se vse izpolnilo, kar želimo? Vse, pravi Kojc, če ne bi bilo nobenih ovir (ovir proti vsemogočni prasili?). Kateri so torej te ovire? To, pravi, je naše »godrnjavo razumsko mišljenje« (61), to je naša volja, naš »največji sovražnik« in »rušitelj naše življenjske sreče« (63). Volja se javlja »kot strah, nemir, skrb« in je tako vedno v borbi s prepričanjem. Vse, kar želimo, se samo po sebi uresniči, ako smo o tem prepričani. Če se pa človek boji »nezaželenega« in »hoče zaželeno izsiliti«, bo posledica ta, da »postane nezaželeno resničnost«, zakaj tedaj je v ozadju prepričanje, da se bo »nezaželeno« uresničilo, »tvorna sila pa ni v naši volji, temveč v našem prepričanju« (64). Jasna torej in dosledna ta filozofija ni, a Kojc jo potrebuje. Iz tega namreč takoj izvaja, kako se mora človek popolnoma predati volji prasile, a odpovedati se svoji volji. Človek mora zaupati, da mu

bo prasila sama vse po želji uredila. »Ključ k temu zaupanju pa leži v spoznanju zakona preodločbe našega življenja. Šele če človek spozna, da ne more na svojem življenju nič izpremeniti, da je vsak čin, vsako dejanje, vsak korak že preodločen, umrje njegova volja in hkratu bojazen, nemir, skrb, nezaupanje itd.« (79). »Zaupanje se izraža v popolnem brezbrizju za bodočnost, v popolnem duševnem ravnovesju, v popolnem miru« (82). Človeku, ki je v takšnem »brezmejnem miru«, se izpolnijo vse želje, saj so želje le volja vsemogočne prasile. Ako je torej tak človek prepričan, da bo ozdravel, bo nedvomno ozdravel. Torej popolna predanost prasili, popolna odpooved svoji volji, popoln mir brez skrbi, brez nezaupanja, popolno zaupanje in vedrost duha — to so pogoji za človekovo ozdravljenje, s tem je pa tudi nazkana Kojčeva zdravilna metoda.

A Kojc je segel še širje. Ne samo bolezni je mogoče s to metodo odpraviti temveč tudi prav vse neuspehe, vse nesreče in nezgode, ne le notranje, temveč tudi vnanje. Kako? Prasila deluje v vsem in ostvarja vse. Kakor so moje želje, da bi ozdravel, le izraz volje prasile, tako so izraz iste prasile moje želje, da bi me ne zadela kaka nezgoda. Tudi te želje se bodo torej nedvomno uresničile, če le izpolnim zopet tiste pogoje, to je, če izločim »svojo voljo«, t. j. strah, skrb, nezaupanje, in se popolnoma predam prasili v nje prirodnih pojavih, t. j., če vse ljubim, če vsemu služim, če vsemu zaupam. »Če se česa bojimo, naj bo to človek, žival ali mrtev predmet, in se pazimo pred njim, mu ne zaupamo in ga s tem prisilimo, da nam stori zlo. Če se pa komu s preziranjem vsake nevarnosti damo na razpolaganje, da naj stori z nami, kar hoče, mu zaupamo, ga ljubimo in ga s tem prisilimo, da nam stori dobro« (135). Tudi bolezni se mora človek predati in ozdravel bo. Nevarnosti mora prezirati, saj »v resnici ni nobenih nevarnosti«, nevarnosti so le v naši domišljiji, seveda ko se jih zbojimo in začnemo z voljo proti njim reagirati, se po tistem zakonu, da se uresniči vedno tisto, proti čemur se z voljo borimo — uresnitijo (131).

Seveda se vzbujajo ob tej filozofiji razni pomisleki. Ali prasila res hoče, da človek ozdravi, če le s svojo voljo ne posega vmes? Kojc bi morda dejal, da so dokaz tega naše želje. A odkod vemo, da se naše želje vedno krijejo z voljo prasile? Potem pa, kako je mogoče prav ločiti človeško voljo in človeške želje, ker so želje po tej filozofiji izraz volje prasile, naša volja pa največja ovira nje

uresnitelju? Dalje, ali so res nevarnosti le naši »umisleki« (132)? Ali se res ne bo človeku nič zgodilo, ako pridrvi avtomobil proti njemu, če ga le človek »ljubi« in »mu zaupa«? Zdi se, da se je Kojc tu vendarle malo »zavaroval«. Nič se mu ne more zgoditi, pravi, samo slepo zaupati mora, in to res mora, to mora »storiti«, ne morda samo »poskusiti«, »sam poskus bi se kaj lahko končal s smrtjo« (140). Ali ne bi Kojc ob vsaki nesreči imel izgovor, da nesrečnik pač ni slepo zaupal, da je le poskusil, a ne storil? Še to: ali ne trpe tudi taki, ki prasili zaupajo? Človek bi mislil, da ne, če zares vse izpolni, kar si človek želi. A proti dejstvu se je težko boriti. Zato mora Kojc sprejeti tudi trpljenje. »Naše življenje«, pravi, »je očiščujoč proces. Zato se ne smemo trpljenju izogibati, temveč ga kot sredstvo za dosego namena pozdraviti in se nanj pripraviti. Trpljenje nas dela razmišljujoče, nam daje spoznati svoje napake in zmote ter tvori tako most k novim spoznanjem in torej k odrešenju iz trpljenja. Ako spoznamo to veliko resnico, umrje naša volja in z njo trpljenje« (111 sl.). Vsiljuje se tudi vprašanje: Kako je Kojc spravljal v svojo metodo tudi post? Zelo namreč priporoča tudi post, češ da »znamenito pospešuje razvoj zdravljenja, ker odstranjuje iz telesa strupene snovi« (37). Da je post zelo zdravilen, radi verjamemo, a kaj ima post opraviti z zdravljenjem s prepričanjem, zaupanjem, mirom? Saj post deluje zdravilno brez posebnega vpliva duševnosti, s tem namreč, da »odstranjuje iz telesa strupene snovi«. Ali ni morda Kojc pritegnil posta samo zato, ker v zdravljenje s samim zaupanjem sam ne zaupa?

Toda bodi dosti teh pomislekov, saj ne gre za posameznosti, gre za celotni smisel vse te zmedene filozofije. Kojc je zavrgel Couéja, ker je Coué oprl svojo zdravilno metodo na sugestijo, torej na slepo vero, moderni človek pa, kakor pravi Kojc, ne more več verovati, ampak hoče svoje prepričanje znanstveno utemeljiti, zato je Kojc sam osnoval svojo zdravilno metodo na znanost. Sedaj pa vprašamo: na kakšno znanost? ali je ta zmes panteizma, teozofizma in kojčevstva znanost? ali ni marveč le izmišljehina, ki jo skuša Kojc v 10 »lekcijah« svojim vernikom s sugestijo dopovedati? Kojc »operira« prav tako kakor Coué s sugestijo (plus s postom), samo da podpira svojo sugestijo o veri in zaupanju še z drugo sugestijo, da je namreč tista vera, da je tisto zaupanje »znanstveno« osnovano. Sugestija tam, sugestija tu, le da je tu sugestija podprta s sugestijo »znanstvenosti«, ki pa ni v resnici nobena

znanstvenost, ampak le samoprevara. Tako je kojčevstvo, kar se dostaja znanstvenosti, le nova poslabšana izdaja kueizma.

Koje zdravi s postom, potem pa s tisto resnico, ki jo vsebuje kueizem, da je najboljši pogoj za ozdravljenje, ako se more človek spraviti s trpljenjem, vdati se, ter mirno, pogumno in z zaupanjem gledati v bodočnost. Ob takem razpoloženju narava sama najlaže doseže, kar je naravno mogoče doseči. Nekatere je Kojc prav s tem omamil, da tako sladkobno govori o ljubezni do vsega in o vdanosti v voljo prasile, saj navaja celo »velikega verskega ustanovitelja in oznanjevalca resnice iz Nazareta«, češ da »je izrazil neizpremenljivi zakon predodločbe in torej nujnosti absolutnega zaupanja in absolutne vdanosti v voljo prasile z naslednjimi besedami: Zgodi se tvoja volja kakor v nebesih tako na zemlji« (130).

Čuditi se je, da se more med nami širiti kojčevstvo, ko je vse, kar je Kojc med zmedami in zmotami resničnega povedal, krščanstvo že od nekdaj učilo. Ali ne uči krščanstvo, da je Bog naš oče, ki za nas skrbi? Ne obeta nam sicer na zemlji odrešenja iz trpljenja, odrešuje nas pa greha, ki je največje zlo. Glede vsega, kar je hudega, pa nas zopet zagotavlja: »Tistim, ki Boga ljubijo, vse pripomore k dobremu« (Rim 8, 28). Zakaj bi si torej človek delal skrbi? »Vrzi skrbi raz sebe in na Gospoda« (Ps 54, 23). »Nikar ne bodite v skrbeh, ampak v vsem razodevajte svoje želje Bogu v molitvi in prošnji z zahvalo. In božji mir, ki vsak razum presega, bo varoval vaša srca in misli v Kristusu Jezusu« (Flp 4, 6). Ako bi si te resnice vedno ponavljali, kakor je treba ponavljati Couéjeve formule in Kojčeve lekcije, bi duševno in telesno ozdraveli. Kajpada, če je telesna bolezen takšna, da se more po duševnih vplivih pozdraviti! A četudi bi telesno ne ozdraveli, kakor tudi po kueizmu in kojčevstvu ne, bi vendar zadobili to, kar je poglavito, zaupanje, mir, pogum in veselje! Zakaj »njim, ki Boga ljubijo, vse pripomore k dobremu«.

A. U.

G. SENATOR J. BANJANIN IN KATOLIŠKA AKCIJA

V svojem govoru, ki ga je govoril v proračunski razpravi, se je senator J. Banjanin zelo obširno pečal tudi s »klerikalizmom« in Katoliško akcijo v naši državi. Omenja sicer tudi pravoslavni in muslimanski klerikalizem, seveda pa se mu zdi najbolj nevaren katoliški. Zelo ga skrbi medverski mir v naši državi. — Navedemo tu odstavek iz govora g. sena-

torja. Ker nimamo stenografskega zapisnika razprave v senatu, ga objavimo dobesedno po zagrebških Novostih od dne 26. marca, str. 3.

»Naročitu pažnju našu zaslučuje jedna neobična činjenica, da su kod nas najveći propagatori demokratizma i agitatori nacionalizma pretstavnici one politike, koja je rodjena i stvorena u totalizarnoj hijerarhiskoj organizaciji. Ja želim da naglasim, da moramo da razlikujemo crkvu i vjeru od klerikalizma. Kod nas ima raznih klerikalizama. Nije samo jedan. Ima muslimanski klerikalizam i dokaz je tome što i danas postoji muslimanska politička organizacija. — Ima na žalost klerikalizma pravoslavnog i simptomi njegovi pojavljuju se na raznim stranama naše zemlje vrlo nemilo i vrlo nepovoljno. Ali između sva ta tri klerikalizma treba praviti razlike. Treba ipak razlikovati to, da je najopasniji onaj klerikalizam, koji prima inspiracije i direktive od moćnih faktora izvan naše otadžbine. Ni jednoj zemlji nije više potreban međjuvjerski mir nego Jugoslaviji. Ni jedna zemlja nema više razloga da poštuje sve vjere svoga naroda, a naročito tri glavne vjere, u koje je razdijeljena jugoslavenska nacija. Ali baš u radu klerikalizma leži najveća opasnost za međjuvjerski mir naše države i našega naroda. Vi vidite, da se taj klerikalizam pokazuje kot prvoborac demokracije i u tom radu klerikalizam je potpuno jednak komunizmu. I komunizam je za najširu demokraciju tamo, gdje nije na vladi, a tamo gdje je već na vladi, uopće ne priznaje demokraciju nego krutim pritiskom gazi sve što se ne pokorava. Slično je i sa klerikalizmom. Imamo u neposrednom susjedstvu jednu državu, koja se strogo vlada po principima papinske enciklike »Quadragesimo anno«. U toj državi nema demokracije. U toj državi je proveden autoritativni princip do krajnjih konsekvencija i granica.

Pitanje je, ne treba li tražiti zaštitu države od prevelikog uticaja klerikalizma. Ja sam uvjeren i vjerujem i danas da se to može postići sklapanjem konkordata.

Mi smo iz krugova klerikalaca mogli da čujemo: »da to iznad i izvan političkih stranaka«, ima da znači, da je Katolička Akcija vrhovni arbiter svega javnoga života. Vidjeli smo i znamo, da je u fašističkoj Italiji i u Hitlerovoj Njemačkoj prvi sukob poslije sklapanja konkordata došao upravo od ove Katoličke Akcije, i da su te dvije države imale teške brige i teške sukobe, dok su tu Akciju prisilile na onaj rad, koji njoj treba da bude odredjen.

Kaže se, obično, da je Katolička Akcija saradnja laika u hijerarhijskom apostolatu crkve i kad bi se Katolička Akcija doista zadržavala samo na produbljivanju i proširivanju duhovnog života, vjerskih osjećanja i kršćanske etike, niko sa ovoga mjesta ne bi trebao ni smio da prigovori ni jednu riječ protiv toga, jer je to nesumnjivo domena crkve i vjere. Naprotiv, to bi djelovanje trebalo pozdraviti, jer bi ono bilo korisno i blagotvorno u vrijeme kad su poremećene sve vrijednosti. Ali nažalost, kod nas nije tako. Mi imamo malo razloga da vjerujemo, da je Katolička Akcija kod nas jedna nepolitička organizacija. Mi to vidimo dobro iz toga, što je između dvije Katoličke Akcije kot nas, između one u Ljubljani i između one u Zagrebu i Sarajevu, već danas nastao sukob i to sukob iz čisto političkih razloga. U Sloveniji su članovi Katoličke Akcije pristupili u JRZ i predsjednik Katoličke Akcije u Ljubljani uskočio je iz toga položaja u vladu g. dra Stojadinovića. Iz izjava pretstavnika Katoličke Akcije u Zagrebu i Sarajevu vidimo i »Katolički Tjednik« pisao je uslijed toga, kako postoje kod nas dva tipa Katoličkih Akcija: slovenačka i hrvatska. »Katolički Tjednik« organ Katoličke Akcije nadbiskupa Šarića u Sarajevu, kaže, da jedan član Katoličke Akcije ne smije biti u stranci, u kojima prevladavaju druge vjere. I »Obzor« u jednom članku piše, da katolički svećenici ne mogu pripadati političkoj stranci, a pogotovo ne stranci, u kojoj ima nekatolika. Dakle, u stranci u kojoj ima i samo jedan nekatolik, nema mjesta jednom katoliku, po mišljenju nekada liberalnog »Obzora«. Vidite gospodo, ovaj sukob nas uvjerava, da Katolička Akcija stoji iznad i izvan stranaka. Katolička Akcija među Slovencima, odlučila se za JRZ, hrvatska se odlučila za dra Mačeka i njegovu politiku. Kakve su težnje Katoličke Akcije, koja je danas rasprostranjena u svim državama gdje ima katolika. Ja ću biti slobodan jer je stvar od velikog interesa za nas, iznijeti nekoliko citata od vrlo autoritativnog pisca, koji će vam pokazati, u čemu su ciljevi Katoličke Akcije. G. Banjanin citira Friedricha Muckermana, poznatog Jezuita u Njemačkoj, koji u svojoj knjizi o Katoličkoj Akciji kaže:

Papa zove nas na novu krstašku akciju, on je vodja koji nosi zastavu Hristova kraljevstva. Ne radi se samo o crkvi, radi se o državi, nauci i umjetnosti. Katolička akcija treba da obuhvati univerzu. Papinski autoritet je najveći, i

zato taj autoritet mora imati prava i dužnosti da sve druge oblasti vladanja drži u ogradama, koje su im postavljene. Katolička akcija znači okupljanje svjetskog katolicizma, ona mora proći kroz svoje junačko doba, jer je u krvi mučenika nikla prva vjera i započelo kršćanstvo, a novo doba može se pojaviti samo »žrtvama krvi za Krista«. To je gospodo pisano 1928 godine, dok još Hitler nije vladao u Njemačkoj. To ima značaja i po tomu, što je za ovu knjigu napisao predgovor kardinal Pacelli, onda nuncij u Njemačkoj, a sada državni sekretar u Vatikanu. G. Banjanin zatim govori o Katoličkoj akciji u Austriji i iznosi u tom pravcu citate raznih klerikalnih pisaca. Dalje g. Banjanin kaže: Najveći autoritet katoličke crkve, sam Papa Pio XI, dao je tumačenje Katoličke akcije u poslanici na lisabonskog kardinala i patrijarha. O zadacima Katoličke akcije papa piše, da je dužnost Katoličke akcije, da ako ona sama ne tjera politiku u strogom smislu riječi, svoje članove pripravlja da tjeraju takvu politiku, u svemu prodahnuti Kristovim načelima. Gospodo, što znači poslije svega toga i kakove garancije daje kad se kaže, da je Katolička akcija iznad i izvan stranaka? Vatikan se odriče stranačke političke akcije u dnevnom životu, ali pri tom akciju stavlja u službu svoje politike velikoga stila, svoje crkvene i vjerske sile. Kod nas Katolička akcija vodi aktivnu i snažnu političku borbu. Katolička akcija u Zagrebu primila je u društvo organizaciju sa eminentno političkim ciljem, a to je omladinska organizacija »Domađoj« i Savez križarskih bratstva.

Klerikalizem je dobio i ima neobično jak i važan utjecaj na našu državnu politiku, baš zbog toga što je podijeljen na dva fronta. Ja neznam, da li su stvarni ili fiktivni samo sukobi između slovenačke i hrvatske Katoličke akcije ili su to možda samo podijeljene uloge po jednom planu. Dok Katolička akcija u Hrvatskoj i Bosni stoji na lijevom krilu Mačkove političke grupacije zajedno sa Frankovcima i zastupa najekstremnije političke sile, koje se mogu postaviti. Za razvoj naše unutrašnje politike ovo je jedna od najkobnijih pojava i na nju se mora dobro paziti.«

Za enkrat pripomnim samo, da bi bilo bolje, če bi g. senator govoril nekoliko o totalitarni framazonski »hierarhiji«, njeni akciji in nevarnosti za versko strpnost in mir v naši državi. Zakaj o oni je nedvomno bolje poučen, kakor pa o naravi in namenih Katoliške akcije. I. F.

Nemški narodni socializem, religija in cerkev.

Adolf Hitler je 23. marca 1933 v državnem zboru izjavil, da smatra nacionalna vlada obe krščanski konfesiji za najvažnejša činitelja, ki ohranjujeta nemško ljudsko bit. Kljub tej izjavi pa so v Nemčiji močne struje in gibanja, ki z veliko sovražnostjo nastopajo proti krščanskim religijam in posebno proti Cerkvi. Ta gibanja so deležna tudi podpore različnih »voditeljev« nacionalno-socialistične stranke. 26. aprila 1935 je bilo v berlinski sportni palači ogromno zborovanje »nemško verskega gibanja« (Deutsche Glaubensbewegung). Voditelj tega gibanja, W. Hauer, je na tem zborovanju naglašal, da vlada med nemštvom in krščanstvom nepomirljivo nasprotje. Mikavna je za oboževalce nemške rase posebno misel: en vodja — en Bog — ena religija — ena cerkev, ki je seveda državi popolnoma podrejena in očiščena vseh sestavin, ki ne gredo v kalup nacionalnega socializma. Razumljivo je, da ljudje s tako miselnostjo posebno katoliško cerkev napadajo.

Freiburški nadškof dr. C. Gröber je spisal o vprašanju »narodne cerkve« majhno, skrbno in mirno pretehtano knjižico, v kateri motri zahtevo po »narodni

cerkvi« načelno in v zvezi z dejanskimi razmerami v Nemčiji.¹ Najprej razloži in opredeli pojem narodne cerkve. Nato opozori, da je misel na nemško-narodno cerkev stara dediščina liberalizma in staro-katolicizma. Nato se bavi z vprašanjem o bistvu religije in jasno pokaže nasprotje med krščanskim naukom o enem Bogu, stvarniku in cilju vseh ljudi ter religioznosti, ki naj izvira iz osnove germanske enakosti, rase in krvi. Dalje razpravlja kratko, a prepričevalno o kulturni sili katolicizma, o mejah med državno in cerkveno oblastjo, o pomenu konkordata ter zavrača stare in nove očitke proti katolicizmu. Zaključuje knjižico odstavek: Nacionalna cerkev je iluzija. Ta težnja škoduje nacionalni edinosti in strnjenosti. Sožitje je mogoče le, ako spoštujemo to, kar je vsem Nemcem skupno: ako vlada medsebojna strpnost in spoštovanje do religioznega prepričanja drugih.

I. F.

¹ Dr. Conrad Gröber, *Nationalkirche? Ein aufklärendes Wort zur Wahrung des konfessionellen Friedens.*² Herder. Freiburg in Br. 1935. 82 str., 0,80 M.

Znižane cene za publikacije Leonove družbe:

Občni zbor Leonove družbe je cene za nekatere svoje publikacije znatno znižal. Odslej se prodajajo po teh cenah:

Slovenci v desetletju 1918—1928. Zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine. Uredil dr. Josip Mal. Str. 776. Cena broš. 100 Din, vez. 124 Din.

Dr. Fr. Kos, **Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku**, I. knjiga (le še par izvodov) broš. 100 Din, vez. 120 Din; II. knjiga broš. 140 Din, vez. 160 Din; III. knjiga broš. 120 Din, vez. 140 Din; IV. knjiga broš. 140 Din, vez. 160 Din; V. knjiga broš. 140 Din, vez. 160 Din. — Kdor kupi vse knjige naenkrat, dobi še 20% popusta od cele vsote.

Dr. Jos. Gruden, **Slovenski župani**, broš. à 8 Din

Dr. Jos. Gruden, **Cerkvene razmere med Slovenci v XV. stol. in ustanovitvev ljubljanske škofije**, à 25 Din.

Dr. M. Opeka, **Rimski verzi**, à 10 Din.

Paul Bourget-Kopitar, **Zmisel smrti**, à 20 Din.

Bazin-Iz. Cankar, **Gruda umira**, à 30 Din.

Baar-Hybašek, **Zadnja pravda**, à 20 Din.

P. St. Škrabec, **Jezikovni spisi**, snopič à 5 Din.

Dr. P. Blaznik, **Kolonizacija selske doline** à 30 Din

Dr. A. Gosar, **Kriza moderne demokracije** à 3 Din.

Dr. A. Gosar, **Poljedelska statistika** à 3 Din.

Dr. A. Breclj, **Seksualni problem** à 3 Din.

Dr. Kolarič, **Miklošič** à 3 Din.

Fr. Zwitter, **Starejša kranjska mesta in meščanstvo** à 24 Din.

E. Bojc, **Slomšek naš duhovni vrtnar** à 6 Din.

Dr. R. Andrejka, **Selski predniki J. E. Kreka** à 20 Din.

Okrožnici **Casti Connubii in Quadragesimo anno** à 4 Din.

Naročniki »Časa« dobijo vse knjige 25% ceneje. Naročila naj se pošiljajo na upravo »Časa«, Ljubljana, Miklošičeva c. 5.